

MARGINALITÁSOK: PEREMVIDÉKEK, PEREMHELYZETEK

2016.
április
14-15.

A konferencia absztraktkötete

*NYÍREGYHÁZI EGYETEM
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI ÉS
FILOZÓFIA INTÉZET*

MARGINALITÁSOK: PEREMVIDÉKEK, PEREMHELYZETEK

NYÍREGYHÁZI EGYETEM (SÓSTÓI ÚT 31/B),

2016. ÁPRILIS 14-15.

MARGINALITÁSOK: PEREMVIDÉKEK, PEREMHELYZETEK

Tudományos konferencia

2016. április 14-15.

Nyíregyházi Egyetem

Absztraktok

összeállította:

Szoboszlay György

főiskolai adjunktus

NYÍREGYHÁZI EGYETEM

TÖRTÉNETTUDOMÁNYI ÉS FILOZÓFIA INTÉZET

2016

összeállította:

Szoboszlai György

főiskolai adjunktus

Nyíregyházi Egyetem

Történettudományi és Filozófia Intézet

Tartalomjegyzék

<i>Plenáris ülés</i>	9
<i>Marginális politikai, vallási csoportok és a többségi társadalom</i>	11
<i>Kölcsönhatások, cserefolyamatok centrális és peremterületek között</i>	25
<i>Hatalom és Egyház</i>	31
<i>Pedagógiai kerekasztal-beszélgetés</i>	35
<i>Nemzeti, etnikai kisebbségek</i>	37
<i>Nők a társadalom peremén</i>	47
<i>Települések peremterületei, marginális csoportjai</i>	55
<i>Bevándorlók, menekültek, menekültpolitikák</i>	59
<i>Marginalitás filozófiai és irodalmi szemszögből</i>	69

<i>Peremlét és diktatúrák</i>	79
<i>Az „idegen” kulturális, etnocentrikus toposzai. Identitás- és ellenségkép-képzés</i>	85

PLENÁRIS ÜLÉS

(csütörtök, 1. körelőadó)

- **9.45-9.55** A konferenciát megnyitja: **Dr. Onder Csaba**, a Nyíregyházi Egyetem rektora
- **9.55-10.15** **Dr. Meszerics Tamás** (adjunktus, CEU; a Lehet Más a Politika Európai parlamenti képviselője): *Miért számít az, ami marginális?*

MARGINÁLIS POLITIKAI, VALLÁSI CSOPORTOK ÉS A TÖBBSÉGI TÁRSADALOM

(csütörtök, 1. körelőadó)

Szekcióvezető: **Dr. Szoboszlay György**, főiskolai adjunktus – Nyíregyházi Egyetem, Történettudományi és Filozófia Intézet

- **10.30 Aszalós Éva:** *Un roi, une loi, deux fois: az „ügynevezett reformált vallásúak” helyzete a Francia Királyságban 1600-1661 között*
- **10.50 Balla Péter:** *Asszimiláció a katolicizmus jegyében? A kora újkori polonizáció hatása a Rzeczpospolita nem katolikus felekezeteire (16-17. század)*
- **11.10 Cs. Jónás Erzsébet:** *Az orosz hitvilág pogány határvidéke*
- **11.30 Kovács Zoltán:** *Vallási csoportok kialakulása és hatásuk a társadalomra – egyházak, szekták és eretnokségek egymáshoz és az emberekhez való viszonya az ókortól napjainkig*
- **11.50** *vita*
- **12-13** *ebédszünet*

Szekcióvezető: **Dr. Buhály Attila**, főiskolai docens – Nyíregyházi Egyetem, Történettudományi és Filozófia Intézet

- **13.00 Bebesi György:** *Egy fanatikus és perverz szekta: a Hlisztek a 19-20. századi orosz történelemben*
- **13.20 Szoboszlay György:** *Kivonulás, vagy hódítás? Az iszlám terrorizmus eltérő stratégiái az Inspire és a Dabiq folyóiratok összehasonlítása alapján*

- **13.40** Papp László Tamás: *A világfalu megszállja a világvárost?*
– *Európa iszlám gyarmatosításának lehetősége Michel Houellebecq Behódolás című provokatív regénye nyomán*
- **14.00-14.20** *vita, 10 perc szünet*

Absztraktok

Dr. Aszalós Éva, főiskolai docens – Nyíregyházi Egyetem, Történettudományi és Filozófia Intézet

Un roi, une loi, deux fois: az „ügynevezett reformált vallásúak” helyzete a Francia Királyságban 1600-1661 között

A XVI. és a XVII. század a felekezetekre bomló latin keresztény Európában nem a vallási türelem időszaka volt – hiszen a zsidókkal, konverzókkal, boszorkányokkal szembeni türelmetlenség mellett – a korszakot a katolikusok és a protestáns felekezetek egymással szemben tanúsított fanatikus magatartása jellemezte az egyetlen igaz hit jegyében. A kora újkor „erős államaiban” a királyi igazságszolgáltatás kezében került az államegységet, a belső békét és a törvényes rendet felbomlasztó protestáns eretnokség elleni fellépés. Franciaországban a rövid idő alatt (1555-1562) mintegy másfél millió hívőt számláló hugenottizmussal kapcsolatban a koronának két opciója volt: egyrészt a vallási egység biztosítása céljából akár fegyveresen is fellépni, másrészt az államegység helyreállítása, a királyi hatalom megerősítése és a béke érdekében a reformáltak korlátozott vallásgyakorlatának és hivatalviselésének biztosítása. A parlamentek által regisztrált pacifikációs ediktumok (így az 1598-as Nantes-i Ediktum is) csak politikai kényszerhelyzetből, pragmatikus megfontolásokból született türelmi rendeletek. A „legkeresztényibb király”, a francia püspöki kar és a parlamentek jogász értelmisége a vallásegység helyreállítását elkerülhetetlennek tekintette. A szakirodalom egyrészt a vallásháború időszakára (1562-1598), másrészt XIV. Lajos 1661-1685 közötti

politikájára helyezi a hangsúlyt, ami a Nantes-i Ediktum hatályon kívül helyezését eredményezte.

Az előadásomban azt vizsgálom, hogy az 1598-ban mintegy egymillió vallási kisebbség lélekszámának csökkenésében, politikai befolyásának visszaszorulásában, szegregációjának felerősödésében, a jogi-értelmiségi pályáról a kereskedői hivatásra való orientálódásában milyen gazdasági és politikai folyamatok játszottak szerepet. Fontosnak tartom a regionális eltérések kiemelését és a korona iránt lojális hugenotta nemesség tömeges áttérését a katolikus vallásra, továbbá a bürokratizálódó abszolutisztikus államgépezet erősödő társadalmi kontrollját az alattvalók fölött.

Balla Péter, doktorandusz – Eszterházy Károly Főiskola,
Történelemtudományi Doktori Iskola

Asszimiláció a katolicizmus jegyében? A kora újkori polonizáció hatása a Rzeczpospolita nem katolikus felekezeteire (16-17. század)

1573-ban a Varsói Konföderáció elvben garantálta, hogy a Rzeczpospolita (Lengyel Litván Nemesi Köztársaság) területén élő minden, jogállással rendelkező polgárnak lehetőséget biztosított a szabad vallásgyakorlatra, legyen az akár ortodox vagy protestáns felekezetű – legalábbis elvben. A lengyel-litván unióban hamar megvetették lábukat a lutheri és a kálvini reformáció, emellett kialakult egy, a szervezeti úton járó radikális protestáns lengyel irányzat, amelyet szociniánusnak (szentháromságtagadónak) szokás nevezni. Mindeközben Litvánia déli területein, és az 1569-től a Lengyelországhoz tartozó Ukrajnában, tartotta magát az ortodoxia, igaz, egyre inkább visszaszorult.

A protestánsokkal szót értő Valois Henrik (1572-1574) távoztával Báthori István erdélyi fejedelem lett a lengyel-litván uralkodó (1575-1586), aki a jezsuitákra alapozta a protestánsokat visszaszorító politikáját, több helyen is megszegve az 1573-as rendelkezéseket. A Báthorit váltó III. (Vasa) Zsigmond (1587-1632) még erőteljesebben lépett fel a különböző felekezetek ellen, nem titkolt célja, az ortodoxia megtörése volt, a nevéhez kötődik a brześć-i unió (1596), amely létrehozta a görögkeleti (unitus) vallást, arra alapozva, hogy az ortodoxia már elvesztette létjogosultságát.

A 17. század közepére a vallási összetűzések már polgárháborús jelleget öltöttek, a katolikusok még koncepciós perekből se riadtak vissza, többek között a litván mágnás, Janusz Radziwill ellen. Zsigmond fia, IV. Ulászló (1632-1648), aki apjától eltérően sokkal toleránsabb volt, megpróbálta politikai úton rendezni a helyzetet, halála előtt nem sokkal pedig egy törökellenes háborúban látta a belső konfliktusok csillapításának lehetőségét.

Előadásunk során két momentumot szeretnénk vizsgálni: mennyiben járult hozzá a katolikusok harciassága és intoleranciája a regionális középhatalmi státussal rendelkező lengyel-litván unió széteséséhez, és hogy a polonizáció, amelynek egyik legfontosabb ismérve a katolikus hit volt, mennyire volt asszimilációs folyamat. Egyesíteni akarta-e a multietnikus állam népeit, esetleg csak egy rekatolizációs folyamatról kell beszélnünk?

Dr. **Bebesi György**, kutatócsoport-vezető egyetemi docens, tanszékvezető-helyettes – Pécsi Tudományegyetem, Történettudományi Intézet Újkortörténeti Tanszék, Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történeti Kutatócsoport

Egy fanatikus és perverz szekta: a Hlisztek a 19-20. századi orosz történelemben

A referátum a konferencia kiírásnak 3. témaköréhez, a vallási csoportok címszóhoz kíván kapcsolódni, egy különleges orosz szekta bemutatásával, amely egyszerre volt fanatizmus határig vallásos, és egyszerre tanított és engedett meg magának olyan szertartásokat és intézményeket, amelyek még a mai kor embere szemével is extrémnek tűnnek.

I. Sándor vallási liberalizációs reformjai idején terjedtek el tömegesen a Birodalomban, bár már jóval korábban is léteztek. Dogmatikájuk alapeleme egy többször meghaló és feltámadó szerzetes imádatán kívül a bűn elutasítása volt, ám úgy gondolták, hogy azt alaposan meg kell élni, mielőtt meggyónnák és megszabadulnának tőle. Ebből fakadnak különleges szertarásaik, orgiáik, misztériumaik, amelyek elképesztették a kortársakat, és a mai kor kutatóját is. Szemben álltak a hivatalos egyházzal, és annak „hivatalos” ellenzékével, az óhitűekkel is, „marginálisak voltak”, ugyanakkor számos sztyeppe-i-törzsi vonás bukkan fel kultuszukban, bizonyos vonásaikban a mai jövődömdők, mentalisták, parafenoménok előképeinek is tekinthetők.

Leghíresebb alakjukat jól ismeri a történelem, Grigorij Raszputyint, aki 1905-ben beügyeskedte magát egy csodatevő ereklyével a cári család környezetébe, majd hemofiliás cárevics hipnotikus gyógyításával nélkülözhetetlen kegyenc lett, és bár csillapíthatatlan nemi étvágya és botrányos életvitele felháborította a kortársakat, a háttérből a cárnén

keresztül óriási befolyást gyakorolt az Orosz Birodalom utolsó évtizedének bel, és időnként a külpolitikájára is. Egy kicsiny szekta képviselőjéből Oroszország sorsát befolyásoló önjelölt pappá, „sztareccé” vált.

A referátum elsősorban a szekta ontológiáját, dogmatikáját, működési mechanizmusát, hivatalos klérushoz és a társadalomhoz való viszonyát kívánja bemutatni, történetét röviden összefoglalni, s mint példára, kitérni a „csodatevő” Raszputyin életére és működésére is.

Dr. Cs. Jónás Erzsébet, professzor emerita – Nyíregyházi Egyetem

Az orosz hitvilág pogány határvidéke

Az óorosz kultúra a 17. századig teljes képi világával és szimbólumaival (székesegyházak, ikonok, vallásos irodalom) szigorúan a pravoszláv egyházhoz kapcsolódott. A közösségi létezés és világtudat alsóbb szintje azonban a hivatalosnál szélesebb, szabadabb és sokszínűbb volt. Egyfajta diffúz folyamat ment végbe a kultúrák egymásba folyása és egymást gazdagítása révén a hivatalos és a népi hitvilág körében.

Ha a pogányságot Oroszországban a kereszténység felvételéig valamilyen főistenekhez kötjük, akkor ez a világ a szláv Olümposzt jeleníti meg, amely jóllehet szegényesebb, mint más népek rendszerbe szedhető mitológiája, de elemei a mai napig végigkísérik az orosz ember gondolkodását.

A pogány szláv istenekre, félistenekre az orosz és egyidejűleg a keresztény írásbeliség megjelenésével az első évkönyvek (letopiszek) leírásaiból tudunk. 980-ban, a kereszténység felvétele előtt Vlagyimir kijevi fejedelem a palotája melletti dombra még felvitette a pogány

bálványokat, így az ősi főisten, Perun faragott szobrát is, akinek a feje ezüsből, a bajusza aranyból volt. A kereszténység felvételének pillanatától fordult a kocka, s ezek a bálványok máris a megvetés tárgyává lettek. Perun szobrát ló farkához kötve vonszolták a Dnyeper folyóig, ütötték, rúgták, végül a vízbe dobták. Ám a bálvány hol elsüllyedt, hol a felszínen úszott. A nép a parton futva, zokogva követte, s imádkozva hozzá kérlelte, hogy erejének és hatalmának bizonyítékaként bukjon a felszínre és vetődjön a partra. De Perun végül nem bukkant fel többé. Ez volt a döntő jele a kereszténység régi hit fölötti győzelmének.

Perun mellett más istenségek, Velesz, Dazsbog, Jarila, s félistenek, jó és rossz lelkek egész sora népesítette be az ősi orosz hitvilág peremvidékét, amely a népi hagyományokban fel-felbukkan a kereszténység idején is. Ha az orosz gondolkodás gyökereit vizsgáljuk, érdemes számba venni a pogány szakralitás e legismertebb szereplőit.

Kovács Zoltán, teológus – Szeged

Vallási csoportok kialakulása és hatásuk a társadalomra – egyházak, szekták és eretnkségek egymáshoz és az emberekhez való viszonya az ókortól napjainkig

A 21. század színes világában már megszokott az, ha körülöttünk nem csak a „hagyományos” vallási elemek vannak jelen, hanem kisebb-nagyobb felekezetek, szekták is tevékenykednek a mainstream egyházzal párhuzamosan. De mitől lesz egy egyház domináns, és mitől kerül egy szekta a társadalom vallásos értelemben vett peremére? Érdemes megvizsgálni, hogy a nagy hagyománnyal rendelkező, „bevett” egyházak miért válnak egyre népszerűtlenebbé, és az újonnan

alakult közösségek miért lesznek egyre divatosabbak. A keresztény egyház sokak szemében már ósdi, idejétmúlt, ráadásul a feltámadt Istenfiú eléggé hihetetlen, vele ellentétben az önmegvalósítás és az egyéni transzcendencia teljességgel elfogadható – miért fordult meg a világ? Konstruktív-e a változás, avagy felhígul vele az emberi társadalom? A hagyományos vallások közösségépítő jellege tagadhatatlan, ám a New Age térhódításával nem a közösség, hanem inkább az individuum kerül a fókuszba – „nincs szükségem semmire, mindent meg tudok oldani egymagam, bármire képes vagyok”. Azonban míg az egyén az önmegvalósításán dolgozik, mialatt egy bizonyos séma szerint igyekszik egyedivé válni, nem veszi észre, hogy egy (vallásos) közösség tagja marad. Felmerül a kérdés, hogy képes-e az ember valódi egyénné válni, avagy arra van predesztinálva, hogy társaival szoros kapcsolatban éljen.

Papp László Tamás, újságíró, elemző – atlatszo.hu

A viláfgalu megszállja a világvárost? – Európa iszlám fundamentalista gyarmatosításának lehetősége Michel Houllebecq Behódolás című provokatív regénye nyomán, a párizsi terrortámadás és az Iszlám Állam globális kalifátus-víziójának tükrében

- Értelmezési narratívák: ki tudunk-e lépni az interpretációs gettókból? Politikai korrektség és multikulturalizmus versus etnikai alapú nacionalizmus, föderatív vagy nemzetállami Európa, keresztény-iszlám keresztes háború vagy a szekularitás és a teokrácia csatája a regényben, illetve a valóságban.

- A kultúra formálja a vallást, netán fordítva? Mi fán terem a civilizáció? Miben hisz az öngyilkos merénylő?
- Az algériai háború tevődött át Franciaországba? A francia etnikai és az iszlám vallási fundamentalisták, mint az antikolonialista FLN és a birodalomvédő szélsőjobboldali OAS reinkarnációi, illetve minőségileg új, laicizálódott, illetve fundamentalizálódott változatai? Ha e kettőre szűkül a kínálat, melyik a kisebb rossz? Az eurokommunizmus mintája alapján lesz/lehet-e „békés” eurofasizmus vagy eurofundamentalizmus? Identáriusok, keresztény fundamentalisták versus Pim Fortuyn szelleme. Létrejöhét-e antiklerikális, kozmopolita, européer, és melegpárti szélsőjobb? Van/lesz-e Le Pen-cukiságkampány?
- Szexualitás, nőkép, párkapcsolat Houlebecq művében. Változó női szerepfelfogás az etnikai szélsőjobb, valamint az iszlám fundamentalizmus berkeiben.
- Kutyak, bálnák, malacok: állati jogok, tabu-, és fétisállatok, mint civilizációs törésvonal és vízvázasztó.
- A főhős behódolása - kényszer és/vagy sors? Erőszakkal meghódít a bigott iszlám, vagy látens atavizmusokat hoz felszínre?
- A főhős magánemberi válsága és a nyugati demokrácia agóniája a regényben.
- A provokáció, mint demokrácia-kompatibilitásteszt. Vagy demokrácia-törésteszt? Véleményszabadság, emberjogi diskurzus, s ennek iszlám hagyománydeficitje.
- Demográfia kontra életminőség. A túlnépesedés, mint mennyiség és a reprodukciós apály, mint minőség küzdelme? Demográfia-narratívák Houlebecq és Robert Ferrigno negatív politikai utópiáiban, valamint Malthus értekezésében

- Szokásjog, közösségi jog, a csoport és/vagy identitás cseréjének, elhagyásának, megtagadásának dilemmái a Behódolásban, valamint Demeter M. Attila Muszlim Európa című tanulmányában.
- Iszlám fundamentalizmus, mint új típusú totalitárius ideológiai bálvány? Van-e átjárás az iszlámmellenes szélsőjobb és az iszlám fundamentalizmus között? Működhet-e a Roger Garaudy-modell a szélsőbal után a szélsőjobbon is? (A Francia Kommunista Párt egyik vezetője, Roger Garaudy a kommunizmus hitelvesztésére, 1956 és 1968 utáni morális válságára úgy reagált, hogy egy kairói mecsetben áttért a fundamentalista iszlám hitre. Garaudy kommunista-antifasiszta ellenállóból a második világháború után véleményformáló marxista filozófus-politikus lett. Aztán a '70-es évektől a kereszténység és a marxizmus közötti párbeszéd jegyében felvette a katolikus hitet. Végül 1982-ben áttért az iszlámra, s anticionista felfogása a holokauszttagadásig tolódott.

Dr. Szoboszlai György, főiskolai adjunktus – Nyíregyházi Egyetem, Történettudományi és Filozófia Intézet

Kivonulás, vagy hódítás? Az iszlám terrorizmus eltérő stratégiái az Inspire és a Dabiq folyóiratok összehasonlítása alapján

2014 őszén egy [rövid online írásban](#) kíséreltem meg az iszlám terrorizmus jelenségéhez köthető két karakteres elektronikus kiadvány, az al-Káida jemeni szárnya jóvoltából napvilágot látott Inspire, valamint az Iszlám Állam „média-divíziója”, az Al-Hayat Media Center gondozásában megjelenő Dabiq által az ellenségként tételezett nyugati

országokkal kapcsolatban sugallt eltérő harci stratégiákat összehasonlítani. Az összevetés érvényét kétségtelenül csökkentette, hogy, míg a 2010 elején indult Inspire a 12. számnál járt másfél évvel ezelőtt, a jóval kisebb (két-három hónapos) múltra visszatekintő Dabiq-ból még csak két szám volt elérhető akkoriban. A két magazin „arculata” között detektált különbségekről részletesebben írtam a belinkelt cikkben: most csak a lényegi eltérés rövid felidézésére szorítkozom.

Míg az Inspire az [Open Source Jihad](#) stratégiájának propagálása révén a saját hazájukban kivitelezett kisléptékű terrorcselekmények elkövetésére buzdítja a nyugati „keresztes” országokban született és felnőtt fiatal, nem első generációs muszlim népet, a „hódítás”, vagyis ezen országok destabilizálása érdekében, addig a Dabiq a hidzsra parancsolatán keresztül egybegyűjteni kívánja a létrehozandó Kalifátus területén az ellenséges területek muzulmánjait: s nemcsak a harcosokat, hanem a szakértelmiséget (jogászokat, mérnököket, orvosokat, stb.) is. A Kalifátus felemelkedését az iszlám harcosai és a keresztények között az Észak-szíriai kisváros, Dabiq mellett megvívott történelmi ütközet kíséri majd.

A cikket annak idején a következő gondolatmenettel zártam: „Az USA és a mögötte álló koalíció kellő gyorsasággal és alapossággal fogja szétlőni-bombázni az Iszlám Államnak a Kalifátussal kapcsolatos álmait. az IÁ pedig feltehetően a 2001 utáni al-Kaida mintájára gyors stratégiaváltást kényszerül végrehajtani a túlélés érdekében. Ami azt jelenti, hogy a Nyugatnak mostantól különösen résen kell lenni: ha a lefejezések véget is érnek (remélhetőleg hamarosan) a Levante térségében, számolni kell azzal, hogy egyszer újrakezdődhetnek Európa és az amerikai kontinens szívében...”

Bár az Iszlám Állam közeli végével kapcsolatos jóslatom akkor túlzott optimizmusról árulkodott, a terrorszervezet Közel-keleti pozíciója

napjainkra valóban megingott és ezzel együtt részlegesen sor került az előrevetített stratégiaváltására is, amint erről az IÁ-hoz köthető európai és törökországi merénylet- sorozatok tanúskodnak.

Ennek fényében talán nem érdektelen vállalkozás az egykori összevetés újbóli elvégzése (egy, a korábbinál jóval szélesebb bázison, hiszen az IÁ magazinja időközben elérkezett a tizenharmadik számhoz): annak megvizsgálása, hogy az Iszlám Állam stratégiájában érzékelhető változásokkal (az al-Káida által sikerrel alkalmazott „homegrown” terrorizmus megoldásaihoz való folyamódással) párhuzamosan megfigyelhető-e esetleg valamiféle szemléletbeli konvergencia, a kezdeti számottevő különbségek elhalványulása a Dabiq és az Inspire viszonylatában.

KÖLCSÖNHATÁSOK, CSEREFOLYAMATOK CENTRÁLIS ÉS PEREMTERÜLETEK KÖZÖTT

(csütörtök, 1. körelőadó)

Szekcióvezető: *Dr. Óbis Hajnalka*, főiskolai docens – Nyíregyházi Egyetem, Történettudományi és Filozófia Intézet

- **14.20 Nemes Zoltán:** *Peremvidékek - peremhelyzetek az ókori Attikában. A Phylé-kérdés*
- **14.40 Kis Csaba:** *Peremvidékből regionális centrumterület. A geostratégiai szerepkör megváltozása Eger város és erődítménye esetében a 17-18. század fordulóján*
- **15.00 Buhály Attila:** *Amikor a provinciálisból lesz a norma. Az írásbeliség szerepe Urartuban*
- **15.20 Bene Krisztián:** *Elfelejtett harcok Európa periferiáján. Francia-magyar partizánvadász hadműveletek a Szovjetunióban*
- **15.40-16.00** *vita, 10 perc szünet*

Absztraktok

Dr. Bene Krisztián, tanszékvezető egyetemi adjunktus – Pécsi Tudományegyetem, Romanisztika Intézet, Francia Tanszék

Elfelejtett harcok Európa periferiáján. Francia-magyar partizánvadász hadműveletek a Szovjetunióban

Bár kétségkívül a második világháború a (had)történelem legjobban dokumentált és leginkább kutatott eseményei közé tartozik, amelyet a történészszakma és a nagyközönség részéről is nagy érdeklődés övez, mindmáig akadnak olyan fejezetei, amelyeket homály övez. Ezek közé tartoznak azok a keleti hadszíntéren zajló partizánvadász hadműveletek is, amelyeket a német hadsereg francia és magyar megszálló erők közreműködésével hajtott végre 1942 és 1944 között.

Aránylag jól ismert történelmi tény, hogy a második világhégés során viszonylag jelentős magyar megszálló erők szolgáltak a Szovjetunió hátszögében, hogy biztosítsák az első vonalban harcoló fegyvertársaik utánpótlását a partizánok támadásai ellen. Ugyanakkor 1941 nyarán a szélsőjobboldali francia kollaboráns pártok is kiharcolták a német hadvezetésnél a jogot, hogy francia katonák vehessenek részt a Szovjetunió elleni háborúban egy frissen felállított katonai alakulat, az úgynevezett Francia Antibolsevik Légiónak (Légion des volontaires français contre le bolchevisme) keretében. Ez az alakulat rövid frontszolgálat után 1942 tavaszától szintén a hátszögben teljesített szolgálatot, melynek során több alkalommal is együttműködött a magyar csapatokkal a partizánok elleni harcban.

Jelen előadás arra tesz kísérletet, hogy ennek az együttműködésnek a részleteit mutassa be francia és német levéltári forrásokra, valamint a résztvevők visszaemlékezéseire támaszkodva. Remélhetőleg ez az – ez idáig ismeretlen – tudásanyag hozzájárul a két ország közös történelmének jobb megismeréséhez és a köztük fennálló kapcsolatok elmélyítéséhez.

Dr. Buhály Attila, főiskolai docens – Nyíregyházi Egyetem, Történettudományi és Filozófia Intézet

Amikor a provinciálisból lesz a norma. Az írásbeliség szerepe Urartuban

Az ókori keleti „oikumené” talán leginkább elfogadott kulturális markere az ékírásos írásbeliség megjelenése és elterjedése; nagy általánosságban általában időben és térben addig számítjuk az ókori kelet történetét, amíg és ahol az ékírásos írásbeliség elterjedt. A részletekbe belemerülve azonban már nem ilyen egyszerű a helyzet: jól tudjuk, hogy az ékírásos írásbeliség „fénykora” a Kr.e. II. évezred, ekkor valóban széles körben elterjed Közép-Anatóliától Iránig ill. Egyiptomig, a Kr.e. I. évezred első felében azonban visszaszorul a használata az Asszír és az Újbabiloni Birodalom területére. Egy olyan terület van, ahol a Kr.e. 9-7. század között az ékírásos írásbeliség újonnan bukkan fel: a kelet-anatóliai, transzkaukázusi régióban, Urartu fennállása idején.

Azt már régóta sejti a szakirodalom, hogy amikor Urartuban megjelenik az írásos írásbeliség Kr.e. kb. 835-825. között, a graféma- és a normarendszer a nagyjából egy nemzedékkel korábbi asszír provinciális írnoki hagyománynak felel meg. Előadásunkban azt igyekszünk bemutatni, hogy ez az írnoki tradíció hogyan válik az urartui írásos írásbeliség kanonizált formájává, ill. megpróbálunk válaszolni arra a

kérdésre, hogy mi lehetett az íráshasználat szerepe az urartui állam kialakulásában, az uralkodói dinasztia hatalmának legitimációjában.

Kis Csaba, doktorandusz – Eszterházy Károly Főiskola, Történelemtudományi Doktori Iskola

Peremvidékből regionális centrumterület. A geostratégiai szerepkör megváltozása Eger város és erődítménye esetében a 17-18. század fordulóján

Az 1686 és 1699 között a megszálló Oszmán Birodalommal szemben folytatott háború következtében a Magyar Királyság területének túlnyomó része, illetve az afeletti ellenőrzés visszakerült a korona fennhatósága alá. Az ország tényleges határainak délebbre tolódása révén az állam területén található erődítmények többsége elveszítette az addig ideiglenesen bírt végvár-szerepkörét, emiatt lényegi kérdésként merült fel a császári kormányzat berkeiben, hogy a legnagyobb részben immár Magyarország középső vidékein elhelyezkedő korábbi védelmi rendszert hogyan lehetne a korszak elvárásainak megfelelően átszervezni, alkalmassá téve azt az újonnan kialakuló reguláris hadsereg befogadására. Ebbe a kísérletbe ékelődött be a Rákóczi-szabadságharc időszaka, mely nagyfokú kontinuitást mutatott fel a várakkal kapcsolatos stratégiai elképzelések tekintetében. Az egeri vár funkciójának 17-18. század fordulóján történő átalakulását ebből következően csupán a fent említett országos méretű eseményeket és tendenciákat figyelembe véve rajzolhatjuk meg kellő árnyaltsággal.

Az Egert érintő változásokat több szempontból is meghatározta, hogy a város a török hódoltság egyik legészakabbra fekvő bástyájaként kilenc

évtizeden keresztül az Oszmán Birodalom perifériájának részét képezte, majd a török uralom Magyarországról való kiszorulását követően immár a Magyar Királyság egyik belső régiójának ellenőrzését ellátva, annak egyfajta centrumterületévé vált a településhez tartozó erődítmény fővári státuszából és a szabadságharc eseményeiből adódóan. Előadásomban arra teszek kísérletet, hogy az általam vizsgált problémakört a centrum-periféria aspektus egy sajátos értelmezésén keresztül mutassam be, egyrészt saját levéltári kutatásim eredményeire, másrészt pedig a (hely)történeti szakirodalom megközelítéseinek kritikai vizsgálatára alapozva.

Dr. Nemes Zoltán, egyetemi docens – Debreceni Egyetem, Klasszika-filológiai és Ókortörténeti Tanszék

Peremvidékek - peremhelyzetek az ókori Attikában. A Phylé-kérdés

Az előadás az ókori athéniai államának a hellén polisok között egyedi történeti-földrajzi helyzete miatt vizsgálható centrum-periféria problémával foglalkozik. Azzal a különös táji-környezeti feltételrendszerrel és következményeivel, melyben keletkeztek és működtek a peremvidéki élethelyzetek. Észak-Attika hegyes-dombos vidékei, az ottani humánökológiai adottságok már a korai időkben kitermeltek egy kőkemény rurális életmódot, mely minden értelemben távol volt a társadalmi-politikai centrumtól és az ott elérhető lehetőségektől. Erről már az adott kor embere is tudott és tudósít, mert egy részük megélte, mások leírták azt: a benne lakó vágyott annak megváltoztatására, a kitörésre a peremhelyzetből, míg a távolabb élő város lakó értelmiségi együttérzéssel szemlélte a "valódi, Attikát lakó paraszt" mindennapi küzdelmét a létezés folyamatában. Egykorú források, többek között az újkomédia egyes darabjai tesznek

tanúbizonytságot ezekről a korabeli problémákról és a megoldási kísérletekről.

HATALOM ÉS EGYHÁZ

(csütörtök, 1. körelőadó)

Szekcióvezető: *Kovács Zoltán*, teológus – Szeged

- **16.00** **Czövek Zoltán**: *Adatok a zágrábi püspöki szék XV. század végi üresedésének történetéhez*
- **16.20** **Faa-Lendvai Erzsébet**: *Az 1786-os rendfelosztás a tihanyi bencés apátságban*
- **16.40** **Sebők Szilvia**: *Az államosítás hatásai a kisvárdai Szent Orsolya-rendi Leánylíceum és Tanítóképző Intézetben*
- **17.00-17.20** *vita, 10 perc szünet*

Absztraktok

Czövek Zoltán, Debrecen

Adatok a zágrábi püspöki szék XV. század végi üresedésének történetéhez

A zágrábi püspökség a középkori Magyarország egyik nagy egyházmegyéjének számított. Földrajzi helyzete alapján nevezhetjük periférikusnak, hiszen az ország déli határvidékén terült el, ami viszont azt jelentette, hogy a nyugati keresztény világnak is a perifériáján feküdt. Ez azzal járt, hogy területe a középkor végén állandó török fenyegetésnek volt kitéve.

Az egyházmegyék történetében periférikusnak tekinthetők azok az időszakok (persze csak akkor, ha nem nyúltak túl hosszúúra), amikor a főpapi szék nem volt betöltve. Ilyenkor a püspökségek és érsekségek igazgatásáról az ország főkegyuraként közvetlenül maga a király gondoskodott, ami azt jelenthette, hogy az egyház érdekei alárendelődnek a sokszor rövid távú uralkodói érdekeknek. A hosszú távú építő, egyházfejlesztő munkának kevéssé kedveztek ezek az időszakok.

Az előadás a zágrábi püspökség újjászervezőjének tekintett Szentlászlói Osvát 1499 áprilisában bekövetkezett halála és a szintén tehetséges főpapnak bizonyuló Szegedi Lukács egy évvel későbbi kinevezése közötti eseményekkel foglalkozik, főleg azzal, hogyan igazgatták az egyházmegyét.

Faa-Lendvai Erzsébet, doktorandusz – Eszterházy Károly Főiskola,
Történelemtudományi Doktori Iskola

Az 1786-os rendfelosztatás a tihanyi bencés apátságban

II. József 1782. január 26-án kihirdetett felosztatási rendelete nyomán 1782 és 1790 között Magyarországon 134 férfi és 6 női rendház szűnt meg. A társadalom számára hasznot nem hozó szerzetesrendek között II. József a bencés rend működését is nemkívánatosnak minősítette, és 1787. október 23-án feloszlatta. 1787. január 11-én Tihanyban, a magyarországi kongregáció második legnagyobb rendházában is kihirdették a felosztatásról szóló értesítést, és ezt követően ott is elkezdődtek a szokásos összeírások és vagyonbecslések.

Levéltári forrásokra támaszkodva elsősorban arra a kérdésre keresem a választ, hogy a bencés szerzetesek hogyan próbálták meg kivédeni az őket ért támadásokat, hogyan dolgozták fel a rend perifériára kerülését, a társadalmi kirekesztést, és végül hogyan élték meg a rend felosztatását. Vizsgálódásom során a tihanyi bencés apátság tagjainak a felosztatási eljárás folyamán tanúsított reakcióira, viselkedésére és hangulatára helyezem a hangsúlyt, de vizsgálatom arra is kiterjed, hogy az eljárással összefüggésben hogyan értékelték a felosztató biztosok a tihanyi szerzetesek magatartását és viselkedéskultúráját.

Sebők Szilvia, doktorandusz – Eszterházy Károly Főiskola, Történelemtudományi Doktori Iskola EKF Történelemtudományi Doktori Iskola

Az államosítás hatásai a kisvárdai Szent Orsolya-rendi Leánylíceum és Tanítóképző Intézetben

1945 után az egyházi oktatás megítélése megváltozott az állam részéről, mivel úgy vélték, hogy az iskolák nem képesek az általuk meghatározott feladatok megvalósítására és

1948. június 16.-án lépett életbe az egyházi iskolák államosításáról szóló rendelet.

Már az ezt megelőző hónapok eseményei is előrevetítették (sejtették) ezeket a törekvéseket, melyek a katolikus egyház részéről 6505 intézményt érintettek. Közéjük tartozott a kisvárdai Szent Orsolya-rendi Leánylíceum és Tanítóképző Intézet is, mely 1948.június 24.-én állami fenntartású lett, majd ezt követően megkezdődtek az összeírások és az épület átadások.

Előadásom célja levéltári forrásokon keresztül annak bemutatása milyen előzményei voltak ezen intézkedésnek, hogyan fogadták a változásokat az itt tanító szerzetesnők és növendékeik, milyen események kísérték ezt a folyamatot, és a község lakói hogyan értékelték a kialakult helyzetet.

PEDAGÓGIAI KERESZTAL-BESZÉLGETÉS

(csütörtök, 1. körelőadó)

Moderátor: Dr. Buhály Attila, főiskolai docens – Nyíregyházi Egyetem,
Történettudományi és Filozófia Intézet

- **17.30** A beszélgetés résztvevői és az általuk elővezetett, vitaindítónak szánt téma:

Figula Erika, Margitics Ferenc, Pauwlik Zsuzsa Orsika: *Egy speciális marginális helyzet: az iskolai erőszak során áldozattá váló tanulók*

Absztraktok

Dr. Figula Erika, főiskolai tanár, intézetigazgató; **Dr. Margitics Ferenc**, főiskolai tanár; **Dr. Pauwlik Zsuzsa Orsika**, főiskolai docens, intézeti tanszékvezető – Nyíregyházi Egyetem, Alkalmazott Pedagógia és Pszichológia Intézet

Egy speciális marginális helyzet: az iskolai erőszak során áldozattá váló tanulók

Jelen tanulmány egy speciális marginális helyzetben lévő, az iskolai erőszak során áldozatokká váló tanulókkal foglalkozik. Megpróbáltuk feltárni azokat a személyiségi és családi szocializációs háttértényezőket, amelyek létrehozták ezt a marginális helyzetet. A vizsgálatban 988 fő (496 lány, 492 fiú) általános és középiskolai tanuló vett részt az ország különböző oktatási intézményeiből. A személyiségen belül egyes temperamentum és karakterjellemzőket vizsgáltunk. A családi szocializációs hatásokat a komplexitásukban igyekeztünk megragadni, vizsgálva a családi légkört, a szülői nevelői attitűdöket, a szülői nevelési stílust, a szülői nevelési célokat és a szülői bánásmódot, ezeknek az együtt járó mintázódását. Mivel hazai viszonylatban az ilyen jellegű kutatások száma kevés, ezért lényeges ezeknek az összefüggéseknek a feltérképezése, hogy ezekkel az eredményekkel az iskolai erőszak prevenciójával és kezelésével foglalkozó szakemberek munkáját segítse, hatékonyabbá tegye.

NEMZETI, ETNIKAI KISEBBSÉGEK

(csütörtök, 7. körelőadó)

Szekcióvezető: **Dr. Galambos Sándor**, szakcsoportvezető, főlevéltáros – Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára

- **10.30 Zsoldos Ildikó:** *Együtt vagy külön? Vasile és Constantin Lucaciu szerepvállalása a szatmári nemzetiségi mozgalomban*
- **10.50 Belényi Emese:** *Társadalmi peremhelyzet, közösségi élet és identitás romániai magyar siketek körében*
- **11.10 Drabancz M. Róbert:** *Elkészt mondatok. A magyar kisebbség iskoláztatásának kérdése az 1920-as évek sajtójában*
- **11.30 Kissné Rusvai Julianna:** *Nyelvek és népek peremhelyzetben*
- **11.50 vita**
- **12-13 ebédszünet**

Szekcióvezető: **Dr. Gulyás László Szabolcs**, főiskolai adjunktus – Nyíregyházi Egyetem, Történettudományi és Filozófia Intézet

- **13.00 Farkas Gábor:** *A moldvai magyarság katolicizmusa*
- **13.20 Murádin János Kristóf:** *Kísérlet a keleti peremvidék magyarságának politikai-társadalmi összefogására a második bécsi döntést követően. Az Erdélyi Párt a többnemzetiségű Észak Erdélyben 1940 és 1944 között*
- **13.40 Nagy Gábor:** *„Den mörka och okända historien” (Fejezetek a romák svédországi történetéből)*
- **14.00-14.20 vita, 10 perc szünet**

Absztraktok

Belényi Emese, doktorandusz, egyetemi tanársegéd – Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad, Társadalomtudományi Tanszék

Társadalmi peremhelyzet, közösségi élet és identitás romániai magyar siketek körében

Az etnikai-nemzeti kisebbségi helyzetben élő siket személyek olyan társadalmi csoportot alkotnak, amelynek tagjainál a kulturális és szociális gyökerű többszörös kirekesztettség helyzete áll fenn. Kutatásunk során a Bihar megyei (romániai) magyar siketek szocializációs körülményeit és folyamatát, valamint családalapítási opcióit vizsgáltuk, különös tekintettel a siketközösségi és családi nyelvhasználat, kommunikációs kultúra és etnikai-nemzeti anyanyelvi identitás kapcsolatára. Kutatási eredményeink arra utalnak, hogy a magyar nyelvi-magyar jelnyelvi kulturális identitással rendelkező siket személyek esetében a magyarsághoz való tartozás tudata összefonódik és egységes egészet alkot a siketkultúra jellemzőivel és a siket közösséghez való elsődleges tartozás tudatával. Ez utóbbinak meghatározó szerepe van, mind a siketkultúra, mind pedig az ezen belüli etnikai-nemzeti, nyelvi identitásbeli sajátosságok megélési módzatainak tekintetében. Az elsődleges kapcsolathálót a magyar halló családból származó személyek esetében is az etnikailag vegyes helyi siket-közösség, valamint az ezen belül kialakuló kisebb csoportok, baráti körök, kapcsolatok jelentik. Ezeknek a kapcsolatoknak az ápolásában nincsenek etnikai határvonalak, a siket kultúrához és közösséghez tartozás a döntő tényező. Mindemellett érzékelhető az a törekvés is, hogy olyan magyarok által jelentős számban lakott

településre kerüljenek, ahol a siket közösségen belül, de azon kívül is (pl. a munkahelyi közösségben) magyar identitásukat megélhetik. A származási család (vagy a házastárs családja) erőforrást jelent számukra az otthonteremtésben és az identitás megtartásában egyaránt.

Dr. Drabancz M. Róbert, főiskolai docens – Nyíregyházi Egyetem, Társadalom- és Kultúratudományi Intézet

Elkésett mondatok. A magyar kisebbség iskoláztatásának kérdése az 1920-as évek sajtójában

A magyar politikai elit az 1920-as években nagy gondot fordított a megszerzett hatalmának legitimációjára, melynek leghatékonyabb formáját a sajtó nyilvánosságban találta meg. Az "irányított nyilvánosság" kiépítésével sikeresen tudta megjeleníteni a közvélemény előtt politikai céljait. A technokrata szellemiségű kormányzat a sajtóban a nyilvánosságot leginkább foglalkoztató kérdéseket dolgozta fel, különösen a magyar társadalom szerkezetével és a kisebbségvédelemmel kapcsolatban jelentek meg írások. Nemzetiségi kérdésben az első világháborút lezáró békeszerződések elégtelen kisebbségvédelmi kereteit kritizálták, még a kulturális ügyekben különös figyelmet fordítottak az oktatás és az iskoláztatás kérdésére. Az írások egyértelműen tükrözik a kormányzat azon célját, hogy a nemzetállamok kulturális egységesítését károsnak tartják, és sürgetik a nemzetközi közvéleményt a nemzeti kisebbségek hatékonyabb védelmére.

Farkas Gábor, tanár – Kiskunlacházi Szakközép- és Szakképző Iskola

A moldvai magyarság katolicizmusa

A moldvai magyarság a mai Románia területén él olyan etnikumként, melynek tagjai jogilag román állampolgárok, identitásukat tekintve katolikusok. Ez a vallási meghatározottság jellemzőbb, mint nyelvi, antropológiai hátterű önazonosság-tudatuk. Moldvában „elvileg, a kultúrföldrajzi adottságok és az elmúlt századoknak a rossz irányú hatását sokáig éreztető szerkezeti fejlődése következtében nem lehetett a lakosság legnagyobb részénél az életviszonyok és életperspektívák jelentős minőségi javulását várni. Ez alapvetően érvényes a moldvai katolikusokra is.” Tehát a kényszerű nyelvcsere kultúrtörténeti vonatkozásai – elmondható – hogy az egész régióra kiterjedő gazdasági vonatkozásokkal párosulnak, vagyis: a csángók utóbbi négy évszázados kálváriájának tünetegyüttese – amely nem ért véget 1989-el – nem „csak” a román sovinizmusnak, nem csak az anyaország nemtörődömségének, illetve politikai tehetetlenségének, hanem a Moldvában jelenlévő egyházak önmeghatározó érvényesülési szándékainak is betudható. A nép, melynek passiója holnap – kitágítva Domokos Pál Péter a székelysége vonatkozó jóslatát – az egész Kárpát-medencei magyarság sorsa lehet abban a közegben tudott mégis fogyva bár, de törve nem megmaradni, és irodalmi szintre emelni identitástudatának kifejezését, amely több száz éve kívánja őt asszimilálni, lehazudni az etnikai térképről. Ez a nép a csángómagyar, sorsa intő jelkép az Unió hivatalos politikai-gazdasági szervezetében összeforró önálló államot alkotó, és nem alkotó etnikumai számára egyaránt.

Dr. Kissné Rusvai Julianna, főiskolai docens – Nyíregyházi Egyetem,
Tanítóképző Intézet

Nyelvek és népek peremhelyzetben

A világon beszélt nyelvek több mint egy harmadát fenyegeti a kihalás veszélye. Veszélyeztetett több finnugor nyelv is, köztük a magyarral legközelebbi rokonságban lévő obi-ugor nyelvek (a hanti és manysi) is. A nyelv egyben a kultúra hordozója, vele együtt a népköltészet, a közösség hagyományai is sorvadnak. Anyanyelvét könnyebben feladja a kisebbségben élő nép, ha úgy látja, könnyebben boldogul a többség által beszélt nyelv révén. A nyelvvesztéshez a kétnyelvűségen (illetve a „két félnyelvűségen”) át vezet az út. E folyamat veszélyezteti napjainkban az obi-ugorokat is. Bár lélekszámuk a hivatalos adatok szerint lassan gyarapodik, valójában egyre kevesebb azok száma, akik beszélik az anyanyelvüket.

A 18. században az erőszakos hittérítő hadjáratok a hagyományos életmódra jelentettek nagy veszélyt, majd a déli vogulokat és osztjákokat olvasztották magukba a földművelésre alkalmas területeken az oroszok és tatárok.

A szovjet korszak pozitív eredményének tekinthető, hogy megindulhatott az irodalmi nyelvek kialakulása, megjelentek az első nyomtatott kiadványok vogul és osztják nyelven. Ugyanakkor a kollektivizálás egy idegen életformába szorította bele az őslakosságot. A nyugat-szibériai olaj- és földgázlelőhelyek nagyarányú kiaknázása együtt járt a természet leigázásával: erdőket irtottak ki, a folyók szennyezetté váltak. A hantik és manysik gyakran feladni kényszerültek korábbi hagyományos életmódjukat. A városiasodás hozzájárult az anyanyelv fokozatos elvesztéséhez. A kutatók szoros összefüggést látnak a hagyományos életforma és az anyanyelv megőrzése között.

Az 1990-es években mozgalom indult az obi-ugor nyelvek megmentésére, amelyben a helyi értelmiségen kívül külföldi szakemberek is részt vesznek. Így jött létre a Jugria Megmentése Társaság, az Obi-ugor Népek Tudományos Kutatóintézete, a Jugor Állami Egyetem). Skanzenek, múzeumok alakultak meg, táborokat szerveznek, ahol a gyerekek megismerkedhetnek őseik hagyományaival.

A 21. század nagy kérdése, vajon sikerül-e megőrizniük nyelv-rokonainknak értékes kultúrájukat.

Dr. Murádin János Kristóf, egyetemi adjunktus – Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Kolozsvári Kar

Kísérlet a keleti peremvidék magyarságának politikai-társadalmi összefogására a második bécsi döntést követően. Az Erdélyi Párt a többnemzetiségű Észak-Erdélyben 1940 és 1944 között

Előadásomban az észak-erdélyi magyarságot tömörítő Erdélyi Pártról szeretnék átfogó képet nyújtani. E politikai formáció az utóbbi évszázad egyetlen olyan erdélyi magyar pártja volt, amely Magyarország állami kereteiben fejtette ki tevékenységét. Olyan egyedi politikai párt, mely bár a magyarság szempontjából Erdélyben "többséginek" számító korszakban alakult meg, mégis működési mechanizmusában, céljaiban és eszköztárában bizonyos értelemben "kisebbségi" jellegű, az egyszerű regionalizmuson ugyanakkor túlmutató, az országos politikai élet szerves részét alkotó tényező volt. Feladata a többnemzetiségű Észak-Erdélyben halvány többséget alkotó erdélyi magyarság összefogása, az Országgyűlésben való képviselete, illetve a helyi lakosság és a magyar kormányzat közötti közvetítés volt. Az Erdélyi Párt monopolhelyezetre

törekedett és a legátfogóbb magyar párt lett Észak-Erdélyben. Működése ugyan rövid négy évre korlátozódott, mégis ezalatt Észak-Erdély magyar társadalmának minden rétegére igen jelentős hatást gyakorolt, ami mind a mai napig érezhető.

Egyedi jellege és fontossága ellenére, az Erdélyi Párt napjainkban Erdélyen kívül szinte alig ismert, történelmi öröksége az egyetemes magyarság nemzettudatába nem épült be. Észak-Erdély Romániához való visszacsatolása után, majd a kommunizmus évtizedeiben a korábbi „kicsi magyar világban” működő pártot kötelező felejtésre ítélték. Az újból kisebbségbe került erdélyi magyarság egykori pártjának történetét nemhogy kutatni nem lehetett, de arról még beszélni sem volt szabad! A hallgatás fala a rendszerváltás után sem dőlt le, az Erdélyi Párt történetét továbbra is homály fedte. Kutatásaim e témában hamarosan önálló kötetben látnak napvilágot. Előadásommal arra törekszem, hogy politikatörténetünk e jelentős szeletének a magyar történettudatba való visszaépülését elősegítsem.

Szakirodalmi forrásanyagra, levéltári adatokra, a korabeli sajtóra és visszaemlékezésekre alapozott előadásomban a párt megalakulására, a pártszervezet kiépítésére és a párt tevékenységének elemzésére koncentrálok, különös figyelmet fordítva a politikai alakulat erdélyi társadalmi érdekvédelmi szerepére és a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatos koncepcióira. Végül a párt megszűnését vázolom fel és szellemi örökségét igyekszem bemutatni.

Dr. Nagy Gábor, egyetemi docens – Miskolci Egyetem,
Történettudományi Intézet

„Den mörka och okända historie” (Fejezetek a romák svédországi történetéből)

Romák legkésőbb a 16. század eleje óta élnek a Svéd Királyságban – ám, amint az előadás címéül választott idézetben is megfogalmazódik, történetük sötét és ismeretlen. Az Etnikai megkülönböztetés elleni ombudsman egy évtizeddel ezelőtti szavaival a helyzet úgy is megfogalmazható, hogy romák megkülönböztetése Svédországban a 16. századig nyúlik vissza, és még ma is igen jelentős annak nem tudása, „hogya maga az állam az, amely nagyrészt felelős önnön saját állampolgárai átfogó etnikai megkülönböztetéséért”. Mivel azonban Svédországban a romák életének a keretét a 20. században a demokrácia kiépülése és a jóléti társadalom megteremtése alkották, e folyamatoknak pedig része a múlt értékelése, valamint az ismeretek társadalmi szintű hozzáférhetővé és átélhetővé tétele, mind több lehetőség adódik a múltjuk tanulmányozására, jelenük pontosabb értésére, és jövőjük tervezésére. Ennek megfelelően az előadás vázolja a romák svédországi helyzetének feltárására irányuló vizsgálatokat, az ezek alapján elkészített kormányzati terveket, majd pedig felidéri a romák 16–18. századi svédországi történetének néhány elemét.

Dr. Zsoldos Ildikó, főiskolai docens – Nyíregyházi Egyetem,
Történettudományi és Filozófia Intézet

Együtt vagy külön? Vasile és Constantin Lucaciu szerepvállalása a szatmári nemzetiségi mozgalomban.

Az előadás a vegyes etnikumú Szatmár vármegyében érzékelhető román nemzetiségi mozgalom vizsgálatát tűzi ki célként. Górcső alá vesszük a hagyományos vezető réteg (melynek a címben jelzett személyek is részét képezték) és a századfordulótól megjelenő nemzetiségi szabadfoglalkozású értelmiség magatartásformáit, valamint azt, hogy az egy politikai nemzet elvet valló hatalom hogyan viszonyult törekvéseikhez.

Szükséges megvilágítani továbbá a nagyszebeni értekezleten deklarált politikai aktivitás gazdasági hátterét is. Elemezzük a partiumi vármegye román ajkú választópolgárainak pártválasztási preferenciáit az 1905-ös, az 1906-os és az 1910-es országgyűlési képviselő-választás kapcsán.

NŐK A TÁRSADALOM PEREMÉN

(csütörtök, 7. körelőadó)

Szekcióvezető: **Nagy Dóra**, mb. igazgatóhelyettes, levéltáros – Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára

- **14.20 Bálint Petra:** *Csecsemőgyilkos anyák, paráználkodó asszonyok. Bűnös nők a törvényszéken (1750-1850)*
- **14.40 Balog Edit Otilia:** *Szerepek és test határán – Vályi Klára (1750-1820) alakja*
- **15.00 Madarász Imre:** *Kurtizánok az olasz reneszánsz korában: társadalom és irodalom*
- **15.20 Tóth Áron:** *Nők a társadalom peremén: kriminalizáltak és prostituáltak a dualizmus korában*
- **15.40 Vincze Xénia:** *Női életutak: a görög katonanő alakja (1941–1949)*
- **16.00-16.20** *vita, 10 perc szünet*

Absztraktok

Bálint Petra, doktorandusz – ELTE BTK, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Magyar és Összehasonlító Folklorisztika Doktori Program

Csecsemőgyilkos anyák, paráználkodó asszonyok. Bűnös nők a törvényszéken (1750–1850)

Az előadás célkitűzése, hogy (a doktori kutatási témám egy szeletként) 1750–1850 között lezajlott büntetőpereken keresztül mutassa be a közösség margójára került lányok, asszonyok tetteit, és azok közösségi megítélését. A forrást törvényszéki és úriszéki perek adják, az akkori Heves és Külső Szolnok Vármegyéből.

A rövid bevezetésben a korban ismert „női bűnökkel” ismerkedhetünk meg, mely rávilágít a 18–19. században fennálló nemi szerepekre; a nők családban és közösségekben elfoglalt helyére, a feléjük támasztott elvárásokra.

Majd a különböző peres ügyek büntípusok szerinti csoportosításával (lopás, magzatelhajtás/csecsemőgyilkosság, paráználkodás/házasságtörés, férjgyilkosság) az kerül bemutatásra, hogy a fentebb említett elképzelések hogyan jelentek meg a mindennapi életben, s hogyan determinálta ez a nők helyzetét és lehetőségeit. Hiszen a peres iratok „testközelből” tárják elénk a történeteket és a személyes tapasztalatot is, a lejegyzett vallomásokon keresztül.

A mellett, hogy milyen bűnöket követtek el a közösség margójára szorult asszonyok, lányok, az is fontos tényező, hogy mi volt az elkövetés mozgatórugója? Láthatóvá válik, hogy erkölcsi (paraszti) és a

hivatalos jogi határokat is átlépő cselekedeteikben sokszor, a nehéz körülmények mellett, a társadalmi elvárások, normák illetve az azok felé irányuló megfelelési kényszer jelenik meg. Céljuk a közösség peremére való sodródás elkerülése, amely sokszor olyan cselekedetekbe torkollik, mint lopás, magzatelhajtás, csecsemőgyilkosság.

Röviden olyan esetek is megjelennek, amelyekben bár nők az áldozatok (pl. nemi erőszak), a tanúk vallomásai és a bíróság hozzáállása mégis azt sugallja, hogy tettükért esetleg ők a felelősek.

Balog Edit Otilia, doktorandusz – Debreceni Egyetem, Irodalomtudományok Doktori Iskola

Szerepek és test határán – Vályi Klára (1750-1820) alakja

Tervezett előadásom középpontjában egy, a magyar felvilágosodás korában élő bába és költőnő, Vályi Klára (1750-1820) szerepeinek összetettsége és határon, peremen elhelyezkedő volta áll. Vályi hivatásából adódóan a női anatómia ismerője és bizalmas információk birtokosa. Verselőként és verses levelek írójaként ugyanakkor az irodalmi intézményrendszer képzeletbeli ajtaján kopogtat. Olyannyira, hogy a korban nagyon meglepő módon, önállóan, saját költségén jelentette meg Magyar Tempe című kötetét 1807-ben.

A Vályiról szóló diskurzust nehezíti, hogy életéről meglehetősen kevés információval rendelkezünk. Előadásomban arra teszek kísérletet, hogy rekonstruáljam, milyen háttértudással bírhatott Vályi Klára a (női) testről, milyen körülmények között végezhetette mindennapi szülésznői feladatait. Foglalkoztat ugyanakkor írónői létének motivációs bázisa, az, mi készíthette arra, hogy a nyilvánosság elé tárja szövegét és kapcsolatot teremtsen más szerzőkkel. Arra a kérdésre keresem a

választ: a női alkotó és a nőket segítő bábaasszony két merőben eltérő léthelyzete hogyan befolyásolta társadalmi státuszát.

Dr. habil. Madarász Imre, egyetemi docens – Debreceni Egyetem, Olasz Tanszék

Kurtizánok az olasz reneszánsz korában: társadalom és irodalom

A sokoldalú itáliai reneszánsz érdekes színfoltját alkották a kurtizánok. Komplex jelenségüket az előadás a konferencia fő témájának megfelelően a centralitás és marginalitás viszonylatában vizsgálja, arra keresve választ, hogyan tudtak e morálisan peremhelyzetű hölgyek nem egyszer mind társadalmilag, mind kulturálisan centrális pozíciókba kerülni, ami „gender” szempontból is tanulságos. A referátum elemzi, miért és hogyan alakult ki éppen a Cinquecentóban a kurtizánok mindenféle értelemben kivételes helye, kultusza, aranykora, és milyen útjaik-lehetőségeik nyíltak az önmegvalósításra, az önérvényesítésre a férfiuralmú társadalomban. Az expozé különleges figyelmet szentel a kurtizánok irodalmi-költői munkásságának (Gaspara Stampa, Veronica Franco, Tullia d’Aragona), illetve annak a kettősségnek, amely az ő költészetük és mások (Pietro Aretino, vígjátékírók) általi ábrázolása között mutatkozik.

Tóth Áron, doktorandusz – ELTE BTK, Történelemtudományi Doktori iskola, Társadalom- és gazdaságtörténeti program

Nők a társadalom peremén: kriminalizáltak és prostituáltak a dualizmus korában

Előadásunkban arra teszünk kísérletet, hogy megvizsgáljuk a társadalom által erkölcsileg és jogilag is megbélyegzett társadalmi csoportot, a prostituáltakat. A prostitúcióra kényszerült vagy kényszerített nők társadalmi kirekesztettsége jól ismert. Napjainkban is ható íratlan normák határozzák meg társadalmi helyzetüket. De kevésbé ismert és kutatott a prostituáltak azon (al)csoportja, akik a bűnözés útjára lépve előbb vagy utóbb a börtönbe kerültek. Bár összefüggés figyelhető meg a prostitúció és a bűnözés között – melynek történeti kérdései ma sem tisztázottak –, de ez önmagában még nem jelenti azt, hogy a prostituálódás egyben a bűnözéshez vezető út lenne. Számos példát ismerünk, amely rámutat: a prostitúcióval felhagyó nők családok alapítottak és „tisztességes” munkát vállalva „reintegrálódtak” a társadalomba. Igaz, hogy pontos statisztikai adatok nélkül nehéz bármilyen végső megállapítást tenni. De az említett példa is jól mutatja, hogy a prostitúció és a bűnözés közötti kapcsolat korántsem olyan egyértelmű.

A Budapesti Fővárosi Levéltárban található fogolytörzskönyvek elemzésével arra teszünk kísérletet, hogy megvizsgáljuk annak az 1325 prostituálnak az élet- és karriertörténetét, akik 1874 és 1920 közötti időszakban végrehajtott bűnelkövetéseik miatt Budapesten kerültek börtönbe. A vizsgált személyek közül csupán 275 budapesti születésű, a többi 1050 személy az ország egész területéről érkezett Budapestre. Ez által egy országos (talán reprezentatív) mintát vizsgálhatunk: a bűnelkövetés útjára lépett prostituáltakét.

Az általunk használt megközelítés elsősorban kvantitatív. Elsődleges célunk az egyéni élettörténetek minél aprólékosabb megrajzolása (részleges életútelemzés), hogy ez által is jobban megértsünk olyan társadalmi folyamatokat, mint a professzionalizáció, vertikális mobilizáció (még akkor is, ha az lefele irányul), átrétegződés, marginalizáció, deviancia vagy éppen a bűnözés kérdésköre. Ugyanakkor nincsenek illúzióink. Nem léphetünk fel a teljesség igényével. De a fogolytörzskönyvek kitöltésekor regisztrált adatok (antropológiai adatok, etnikai és felekezeti hovatartozás, származás, kor, családi állapot és helyzet, születési adatok, kihágásokkal és bűnelkövetésekkel kapcsolatos információk stb.), kiegészülve az anyakönyvekkel és egyéb forrásokkal már lehetővé teszik a prostituáltak differenciáltabb társadalmi vizsgálatát.

A prostitúció használható szakirodalma (ezúttal eltekintünk a jogtörténeti megközelítésen alapuló munkáktól) kevésbé feltárt és tárgyalt részét képezik maguk a prostituáltak. Az esetek többségében nem őket ismerhetjük meg, hanem a róluk alkotott társadalmi konstrukciókat, amelyek különböző módon látják és látattják ezeket a személyeket. A magyar historiográfia viszonylatában kivételt képez Bokor Zsuzsa által feltárt és elemzett 150 prostituált élettörténete. Egyéni élettörténetek, mikrotörténeti vizsgálatát adta Mátay Mónika. Legutóbb Trádlér Henrietta referált egy prostituált élettörténetéről.

A szexualitás hatalomhoz való viszonyát tárgyalja Michel Foucault. A bűnözés kapcsán átfogó képet ad Perényi Roland. Prostitúció és bűnözés kapcsolatáról Forrai Judit írt egy tanulmányt. Deviancia és a prostitúció kapcsán Kingsley Davis nevét említjük meg a teljesség igénye nélkül.

Vincze Xénia, doktorandusz – ELTE BTK Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék doktori programja

Női életutak: A görög katonanő alakja (1941-1949)

Napjainkban számos példát találunk női jelenletre irreguláris gerilla- vagy reguláris állami hadseregben, Európában és másutt. A női katonák kutatása napjainkban is aktuális témának tekinthető. Példaként hozhatjuk fel a politikai, vallási, társadalmi célok érdekében fellépő önkéntes és besorozott katonanőket. A fegyverrel harcoló nő alakja azonban, még ma is szemben áll a társadalom által kialakított nemi sztereotípiákkal

A 20. században a nők katonai megjelenésére az első példákat a spanyol polgárháború (1936-1939) milicianái, majd a II. világháborúban harcoló partizán nők és hivatásos katonanők szolgáltatják. Közöttük találjuk meg azokat a görög és makedo-szláv fiatal nőket (andardissza-ellenállónő, mahitria-harcosnő elnevezéssel), akik az antanthatalom elleni harcban (1941-1944) az ELASZ (Görög Népi Felszabadító Hadsereg), és az EPON (Görög Ifjak Pánhellén Szervezete) mintaszázadaiban, ezt követően pedig a jobb- és baloldali politikai erők között kitörő Görög Polgárháborúban (1946-1949) a DSZE (Népi Demokratikus Hadsereg) alakulataiban harcoltak.

A női katonák folyamatos jelenléte (1941-1949) a célkitűzésében eltérést mutató két partizánhadseregben mindenképpen egyedülálló jelenségnek számít az 1940-es évek Európájában.

Kik voltak ezek a katonanők? Hogyan ment véghez a partizán hadseregbe történő betagozódásuk? Hogyan oldották meg a hagyományos női szerep és a katonai szerep közt feszülő ellentmondásokat? Milyen volt a társadalmi megítélésük?

Jelen előadás nagyvonalakban e témát szeretné körbejárni. A nők részvételét a nemzeti ellenállásban és a görög polgárháborúban sokáig hallgatás övezte, az első visszaemlékezések, memoárok 1990 után, több mint negyven évvel a fegyveres konfliktusok befejezése után kezdtek megjelenni.

Kérdés tehát, miért nem rögzítette a történelmi emlékezet előbb ezeknek a nőknek a szerepvállalását? A polgárháború a baloldali erők veszteségével zárult, így a konzervatív sajtó a katonanőket megbélyegezte, negatív példaként tüntette fel. A nők katonai szerepvállalása felborította az 1940-es évek patriarchális paraszti társadalmának hagyományos szerepegyensúlyát. Sokáig elutasítás, és hallgatás övezte ezeket a nőket. A háborús eseményeket követően sokan közülük hosszú évekre börtönbe, vagy száműzetésbe kerültek különböző görögországi börtönszigetekre.

A nők egy másik csoportját, sebesült, rokkant katonanőket, gyermekmenekülteket és evakuált civileket a kelet-európai szocialista országok fogadták be ideiglenes jelleggel. Az 1980-as évekig hontalan politikai emigránsként hazánkban tartózkodó görögöknek ma három generációja él közöttünk.

A téma egyedülálló abban az értelemben, hogy olyan visszaemlékezőket szólaltat meg, akik maguk is katonanők voltak, vagy pedig családtagjaik szolgáltak a DSZE alakulataiban. Ők ennek az ellentmondásos történelmi időszaknak az utolsó tanúi. Elbeszéléseiken keresztül betekintést nyerhetünk a görög háborús nemzedék nőtagjainak életébe.

TELEPÜLÉSEK PEREMTERÜLETEI, MARGINÁLIS CSOPORTJAI

(csütörtök, 7. körelőadó)

Szekcióvezető: *Dr. Fazekas Rózsa*, főiskolai tanár – Nyíregyházi Egyetem,
Történettudományi és Filozófia intézet

- **16.20** **Erostyák Zoltán:** *A kora újkori-újkori Orosháza vidékének benépesülése*
- **16.40** **Kujbusné Mecsei Éva:** *Koldusok, „gyütt-mentek”, bűnelkövetők a 18-19. századi Nyíregyházán*
- **17.00** **Leichter Lilla:** *Elvárás(ok) és identitás(ok). A századforduló utáni zsidó – nemzsidó együttélés Monoron*
- **17.20** *vita*

Absztraktok

Erostyák Zoltán, történész – Orosházi Múzeum

A kora újkori – újkori Orosháza vidékének benépesülése

Centrum és periféria vizsgálata települési szinten (kölcsonhatások centrum és periféria viszonylatában, interakciók a különböző településrészek lakossága között, stb.).

Dr. Kujbusné Mecsei Éva, igazgató, főlevéltáros – Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára

Koldusok, „gyütt-mentek”, bűnelkövetők a 18-19. századi Nyíregyházán

Nyíregyháza 18. századi újratelepítését követően is folyamatos volt a bevándorlás. A földesurak és az előljárók által szívesen látott földművesek és kézművesek mellett „beszivárogtak” a gyarapodó városba olyanok is, akik nem váltak a város lakosaivá és csak rövid időt töltöttek itt, mint szolgák, szolgálók, idénymunkát végzők, átutazók. Az őket kívülállónak tartó helyi társadalom megóvása érdekében határozatok születtek rendészeti, erkölcsi kihágásaik meggátlására. Hasonlóképpen kirekesztődtek a közösségből azok is, akik különböző bűnöket követtek el. A társadalom peremére szorult szegényeket, koldusokat azonban karitatív védőhálójával igyekeztek benntartani a közösségben, meghatározva helyüket és kötelességüket a városi életében.

Elvárás(ok) és identitás(ok). A századforduló utáni zsidó – nemzsidó együttélés Monoron

Monor egy Pest tágabb vonzáskörzetéhez tartozó alföldi település. Történelmének egyik legizgalmasabb időszaka a 19-20. század fordulója, amikor látványos gazdasági és társadalmi változásokkal kísérve lépett be az új évszázadba. Jól dokumentálhatóan kiemelkedő szerepe volt mindebben a helyi zsidóságnak is – kutatásom során ennek a szerepvállalásnak a különböző aspektusait vizsgálom, a konferencián pedig eddigi eredményeimet szeretném ismertetni.

A 19. század közepétől a holokausztig Monoron élő neológ izraelita közösséget, kiemelten a századfordulós helyi sajtótermékeket vizsgálva szembetűnő a „helyi” és „idegen” zsidók közti határozott különbségtétel. Ennél is izgalmasabb, mikor az előbbi csoportot igyekeznek bizonyos kritériumok alapján kategóriákra osztani, „jó” és „rossz” zsidókat kiemelve. Arra kerestem a választ, hogy kijelölhetjük-e azt az elváráshorizontot, ami mentén megfogalmazódott ez a különbségtétel? Mennyire tekinthetjük esetlegesnek, vagy éppen tendenciózusnak a sajtó fogalomhasználatát és a felhasznált érvek rendszerét? Előadásomban szeretném bemutatni, mennyiben beszélhetünk valamiféle lokális, közösségi elvárás-rendszerről a helyi zsidóság identitását, társadalmi szerepvállalását és gazdasági stratégiáját illetően, illetve volt-e olyan közös, konszenzusos alap, mely az egyébként sikeresnek tekinthető együttélést garantálni tudta?

BEVÁNDORLÓK, MENEKÜLTEK, MENEKÜLTPOLITIKÁK

(péntek, 1. körelőadó)

Szekcióvezető: **Vitál Attila**, főiskolai tanársegéd – Nyíregyházi Egyetem, Társadalom- és Kultúratudományi Intézet

- **9.30** Limpár Péter: *„Akik fegyverrel akartak haza menni” – menekült magyarok a Tanácsköztársaság vörös hadseregében*
- **9.50** Bagdi Róbert: *Bevándorlók és helyi lakosok a Zemplén vármegyei Szinnán az 1869. évi népszámlálás eredményei alapján*
- **10.10** Sziszkoszné Halász Dorottya: *Vízumokkal az üldözöttekért*
- **10.30** Ördög Tibor: *Menekültek: barátok vagy ellenségek?*
- **10.50** *vita*

Szekcióvezető: **Dr. Aszalós Éva**, főiskolai docens – Nyíregyházi Egyetem, Történettudományi és Filozófia Intézet

- **11.00** Pál István: *„Amikor az argentin politikában már más törekvés érvényesült”*
- **11.20** Csóti Csaba: *A menekültkérdés kezelésének intézményesülése Magyarországon 1914-1924 között*
- **11.40** *vita, 10 perc szünet*

Absztraktok

Dr. Bagdi Róbert, főiskolai docens – Szolnoki Főiskola, Turizmus-,
Társaság- és Társadalomfejlesztési Tanszék

Bevándorlók és helyi lakosok a Zemplén vármegyei Szinnán az 1869. évi népszámlálás eredményei alapján

A történeti Magyarország egyik legkülönlegesebb közigazgatási egysége volt Zemplén vármegye, amelynek hossza kb. 160 km volt észak-déli irányban, viszont a kelet-nyugati irányú szélessége egyes helyeken nem haladta meg a 40 kilométert. A vármegye járásainak határait a természetföldrajzi adottságok határozták meg, de a 18. század végétől 1910-ig számtalan esetben került sor a kisebb közigazgatási egységek módosítására. 1910-ben, végül már 12 járásra tagolódott a vármegye, ekkor már Szinna is járásközpont volt.

Szinna az egyik leginkább peremhelyzetben fekvő települése volt Zemplénnek. Saját vármegyeszékhelye (Sátoraljaújhely) ráadásul messzebb volt, mint a szomszéd vármegye, Ung székhelye, Ungvár. Saját megyéjétől pedig délről részben a Vihorlát-hegység választotta el.

A kutatás, az 1869. évi népszámlálás eredményei alapján vizsgálja, hogyan is alakult egy periférikus helyzetben fekvő településen a bevándorlók és a helyiek aránya, az adatokat a foglalkozásokkal is összevetve, az eredmények egy részét tematikus térképen is ábrázolva.

A szinnai eredményeket összevetve más zempléni településekkel, kijelenthető, hogy az egyik leghomogénebb társadalommal rendelkezett, pl. a bevándorlók aránya mindössze 15%-ot tett ki.

Csóti Csaba, főlevéltáros – Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára; egyéni felkészülésű PhD hallgató – SZTE Történettudományi Program

A menekültkérdés kezelésének intézményesülése Magyarországon 1914-1924 között

Az első világháború kitörésekor Európában sehol nem rendelkeztek olyan intézményrendszerrel, mely a tömeges menekülés kezelésére alkalmas lett volna, a modernitás körülményei között. Az 1914-1915. évi orosz betörések során a menekültek gondozását a magyar állam a 19. század végén kialakult jótékony társadalmi szerepvállalással kívánta kezelni. Ez ekkor még, ha nehezen is, de elégségesnek bizonyult. Az 1916. évi román támadás után azonban több mint 200.000 ember menekült el addigi lakóhelyéről, alig 10 nap leforgása alatt. Ezek közül az emberek körül regisztráltan több mint 100.000 fő áttelepítésére került sor a Királyhágón „innen” Magyarország területére. Az elsősorban az ellátási nehézségek miatt kidolgozott telepítés, ennek logisztikai tervezése és kivitelezése hasznos tapasztalat volt az 1918-1919. évi menekülttömeg ellátása során is. Az 1920-ban életre hívott Országos Menekültügyi Hivatal felállítását követően a területi Menekültügyi Kirendeltségek működése, szervezeti struktúrája már részletesen kidolgozott, intézményesített feladatellátást tett lehetővé, mely feladatellátást számos törvény és rendelet foglalta állami keretbe. Előadásomban az 1914-1924 közötti években a menekültkérdés megjelenését, jogi környezetét, végül az intézményrendszer kialakulását kívánom bemutatni, párhuzamosan a korabeli menekültek társadalmi fogadtatásával, a menekülőkről kialakuló – és nem egyszer változó – képpel.

Limpár Péter, doktorandusz – Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Történelemtudományi Doktori Iskola

„Akik fegyverrel akartak haza menni” – menekült magyarok a Tanácsköztársaság vörös hadseregében

1918 és 1920 között a történelmi Magyarország nemzetiségi perifériái leváltak, és jelentős magyar tömegeket ragadtak magukkal. A megcsonkított országterületre áramló – az utódállamok uralmát elutasító – magyar menekültek megbízható bázisát alkothatták bármilyen területvédő akciónak. A centrumban folyó hatalmi harcban azonban szinte minden politikai erő hajlandó volt lemondani a perifériáról a külpolitikai legitimációért cserébe. Paradox módon a felbomlással szemben egyedül a magát internacionalistának valló Tanácsköztársaság lépett fel érdemben, komoly katonai erővel (ha nem is teljesen önként), nehezen leküzdhető dilemma elé állítva a nemzeti érzelmű társadalmi csoportokat, köztük nem utolsó sorban a menekülteket.

Előadásomban egyrészt azt vizsgálom, hogy a menekültek milyen szerepet játszottak a vörös hadseregben, miként próbálták érvényesíteni saját – perifériális – érdekeiket, másrészt pedig azt, hogy a Tanácsköztársaság katonai és politikai vezetése hogyan kezelte a megszállt területek magyarságának kérdését. A szakirodalomban ez a kérdés rendre kimerül a Székely Hadosztály sajnálatosan rövid tevékenységének ismertetésében, holott például a felvidéki magyarság szerepe jóval jelentősebb volt. A Felvidék esetében ráadásul az is vizsgálható, hogy miként viszonyult a felszabadított területek magyarsága a centrum politikai irányváltásához: vörösnek vagy magyarnak látta-e a Léváig, Eperjesig előretörő hadsereget.

Dr. Ördögh Tibor, megbízott oktató – ELTE ÁJK, Politikatudományi Intézet; Pannon Egyetem MFTK, Társadalomtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Intézet

Menekültek: barátok vagy ellenségek?

A napjainkban zajló megnövekedett migrációs nyomás miatt széles skálán mozog a menekültek megítélése, ami peremhelyzetbe kényszeríti őket. A politikatudomány klasszikus barát-ellenség dichotómiája szerint próbálják meg az államok is kormányzati kommunikációjukban a kérdést rendezni. Az eltérő állami hozzáállás szemléltetése az előadás folyamán három területet ölel fel.

Elsőként a barát megjelölést használó szerbiai politikai viselkedést kívánom szemléltetni, melynek során a szerbek befogadó magatartást vallottak. Ennek a pozitív töltetű hozzáállásnak a háttér okait kívánom bemutatni, nevezetesen, hogy az európai integráció elmélyítése érdekében miként próbáltak meg jó fényben feltűnni a brüsszeli vezetők előtt. A valóságban azonban azt is látni fogjuk, hogy ez sokszor gyakorlati lépésekkel nem párosult, és a migránsok hallgatólagos „támogatása” is megvalósul Szerbiában.

Az ellenség megjelölés használatánál Magyarország kormányzati kommunikációs lépéseit kívánom vizsgálni. Ennek keretében kerül bemutatásra a menekültkérdést és a terrorizmust összekapcsoló nemzeti konzultáció és annak brüsszeli visszhangja, továbbá a belföldi magyar nyelvű „tájékoztató” kampány elemzése, majd a nemzetközi kampány bemutatása, mely már a kibocsátó és tranzitországokban került megszervezésre. Végül pedig a magyar kormányzat azon

lépésének nemzetközi megítélésére térek ki, mely a fizikai és a jogi határárat érintette.

Az előadás harmadik példája a megosztott gondolkodás tárgykörét öleli fel, nevezetesen az Európai Uniónak a menekültekhez való viszonyulását. Ennek keretében a tagállamok viselkedését és témában kifejtett politikáját mutatom be röviden, majd a közösségi szinten vitatott kvóta-rendszer megítélését és a schengeni térség jövőjéről való gondolkodást, továbbá az Európai Unió jövőjéről alkotott koncepciókat, nevezetesen újból vita tárgyát képezi a politikai unióvá válás és a Nemzetek Európája koncepció. (Természetesen az előadás megtartásáig bezárólag az addigi változások és történések is részét képezik majd a vizsgálatnak.)

Dr. Pál István, egyetemi adjunktus – ELTE BTK Új-és Jelenkori Egyetemes Történelmi Tanszék

„Amikor az argentin politikában már más ‘törekvés’ érvényesült”

Noha jelentősebb számú magyar jelenléte Argentínában az 1848-as forradalom és szabadságharc leverésétől datálható, kolóniájuk viszont csak az első világháború után kezdett dinamikusabban növekedni, miután az 1920-as évektől a második világháborúig a viszonylag ritkán lakott dél-amerikai ország lett a magyar emigráció egyik legfontosabb célpontja. Ebben a választásban kardinális szerepe volt annak, hogy az Egyesült Államok évente pár ezer főben korlátozta Magyarország éves bevándorlási kvótáját, ugyanakkor Kanada és Ausztrália is a korábbinál szigorúbb rendelkezéseket léptetett életbe. A két világháború közötti időszak emigránsai két csoportra oszlottak: míg a trianoni határon kívül

eső területekről viszonylag jelentős számú földműves érkezett a pampák szűz területeit megművelni, a Magyarországról Argentínába távozó városi szegények és mezőgazdasági munkások jellemzően az iparban próbáltak szerencsét. Az utóbbi csoportra jelentős ideológiai hatást gyakorolt a dél-amerikai országban a századforduló óta jelenlévő anarchizmus, de az 1919-es Tanácsköztársaság öröksége sem múlt el nyom nélkül, s körükben a kommunista eszmék támogatottsága is érezhető volt. 1932-ben létrejött a Törekvés Kulturális és Sportegyesület, amely az Argentínába került baloldali magyarok összefogására, az identitás megőrzésére törekedett főként a szabadidős programok jóvoltából, de a közösség az akkoriban hiányos szociális háló pótlásával, kiegészítésével is megpróbálkozott. A politikailag heterogén, különböző baloldali (és akár liberális) gondolkodású emberek szellemi otthonává váló szervezet az 1930-as években élte fénykorát, amikor az általános gazdasági nehézségek közepette a befogadó társadalom toleránsan viszonyult hozzájuk.

1945-től Argentínában Juan Domingo Peron populista és korporatív rendszere a modernizációt az antikommunizmussal egy időben tűzte zászlajára, ezért a Törekvés működése - az 1948-as magyarországi fordulat után Budapestről kapott anyagi támogatás ellenére is - mindinkább megnehezült, majd a Peron 1955-ös elmozdítását követő, politikailag konzervatív, gazdasági téren liberálisnak tetsző katonai rezsim – amely feltehetően a piaci reformok akadályát látta a hasonló baloldali mozgalmakban – a McCarthy féle boszorkányüldözés után 10 évvel elérte a Törekvés betiltását. Az egyesület az 1970-es évek elején megpróbálta újjászervezni magát, ám az újabb katonai diktatúra éveit (1976–1983), és főként erőteljes asszimilációs politikája megakadályozta ezeket a törekvéseket. Az előadás ennek a Törekvés

történetének ezt a fázisát próbálja felvázolni az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, valamint a Magyar Nemzeti Levélár Országos Levéltárának anyagi alapján.

Sziszkoszné dr. Halász Dorottya, egyetemi adjunktus – Miskolci Egyetem, Történettudományi Intézet

Vízumokkal az üldözöttekért

Az amerikai Hábórus Menekültügyi Hivatalt 1944 januárjában Franklin. D. Rooseveltnök hozta létre. Bár sem a szervezet elnevezése, sem a feladatait meghatározó elnöki rendelet nem tett egyértelmű utalást arra, hogy a HMH alapvető célja a maradék európai zsidóság megmentése lett volna, a valóságban mégis ez történt. Alig két hónappal a Hivatal megalakulása után következett be az addig viszonylagosan jó körülmények között élő magyarországi zsidóság számára tragikus következményekkel járó fordulat: a német bevonulás. Ellenséges ország intézményeként, a HMH közvetlenül nem avatkozhatott be a hazánkban zajló folyamatokba, ezért közvetett módon igyekezett biztosítani a magyar zsidók védelmét. Az e célból kidolgozott mentési tervek egyike külföldi vízumok segítségével kívánta garantálni biztonságukat.

Az amerikai bevándorlási politikának az észak-nyugat-európai bevándorlást preferáló változása a két világháború közötti periódusban kedvezőtlenül érintette a Közép-, Kelet- és Dél-Európából távozni kívánókat, akik között a zsidók aránya jelentős volt. Némi pozitív változás a hitleri politika következtében 1938-tól kezdődően ugyan elindult, de áttörésre nem került sor. 1944-es megalakulását követően

a HMH ezért kezdeményezte egy speciálisan az európai üldözöttek érdekét szolgáló amerikai vízumpolitika kialakítását, amit aztán kifejezetten a magyar zsidók védelmében is hasznosítani kívántak, kiegészítve a brit domíniumok, latin-amerikai és semleges országok által kibocsátott útlevelek, illetve a palesztin bevándorlási engedélyek ugyanilyen típusú felhasználásával. Az elgondolás szerint az említett dokumentumokat birtokló zsidók elhagyják Magyarországot és számukra biztonságos területre utaznak. A terv gyakorlati megvalósítására Horthy Miklós kormányzó július 18-i – emigrációs lehetőséggel is kecsegtető – ajánlata adott reményt, ami azonban végül annak ellenére fulladt kudarcba, hogy a Hivatal által megkeresett országok jórészt kedvezően reagáltak. A HMH törekvései mégsem voltak hiábavalók: a külföldi okmányok nyújtotta védelem fontossága a nyilas hatalomátvételt követően különösen egyértelművé vált.

MARGINALITÁS FILOZÓFIAI ÉS IRODALMI SZEMSZÖGBŐL

(péntek, 1. körelőadó)

Szekcióvezető: *Dr. Kiss Lajos András*, főiskolai tanár, intézetvezető –
Nyíregyházi Egyetem, Történettudományi és Filozófia Intézet

- **12.00** **Csorba Anett**: *Ausztria-kritika Marlene Streeruwitz prózai műveiben*
- **12.20** **Horváth Márk – Lovász Ádám**: *Poszthumán marginalitások: Szintetikusság, aszexualitás, és végesség*
- **12.40** **Mester Béla**: *nemzeti filozófia világpolgári szemszögből*
- **13.00** **Simkó Csilla**: *Nők a társadalom peremén? Arisztophanész tanúságtétele – az ellenkezőjéről*
- **13.20** *vita*

Absztraktok

Csorba Anett, doktorandusz – Debreceni Egyetem, Magyar és Összehasonlító Irodalom Doktori Iskola, Német nyelvű irodalmak alprogram

Ausztria-kritika Marlene Streeruwitz prózai műveiben

Marlene Streeruwitz a kortárs osztrák női irodalom egyik legjelentősebb képviselője, az osztrák 'Sprachexperiment' írói hagyomány tovább örökítője. Próza műveinek központjában két jelentős téma, még pedig saját hazájának kritikája, valamint az osztrák társadalom által marginálisnak tekintett nők állnak. Regényeiben a második világháború után megjelenő ártatlan Ausztria-képet igyekszik lerombolni, s ez által kritikus szemmel elemezni az osztrák társadalmat, mely nem csak magát a történelmet, hanem a szexualitásukat, nőiességüket megélni vágyó nőket is idegenként, határjelenségként kezel. Bécs és Salzburg városa, s önmagában az osztrák társadalom Streeruwitz ezzel foglalkozó próza műveiben kirekesztőként jelenik meg, mely főként a történelmet és a nőket igyekszik peremjelenségként kezelni, amennyiben az szükségeltetik az osztrák idillikus társadalmi és kulturális kép megőrzéséhez. Legjelentősebb műve e témában a magyarul még nem megjelent 'Nachwelt' című regénye, melyben explicit megjelennek mind a társadalom peremére sodort nők, s mind a történelem azon eseményei, melyet az osztrák társadalom nem hajlandó kollektív emlékezetének szerves részeként kezelni.

Horváth Márk, szociológia, BA – ELTE Társadalomtudományi Kar; **Lovász Ádám**, kommunikáció, BA – Budapest Business School; szociológia, BA – ELTE Társadalomtudományi Kar. Az Absentology Műhely tagjai

Poszthumán marginalitások: Szintetikuság, aszexualitás, és végesség

Előadásunk témája a szeparáció témaköréhez kapcsolódik, és a poszthumán marginalitások problematikáját járja körül. A komplexifikációval, illetve a technológia által aktualizált kérdésekkel, az emberi és nem-emberi kapcsolódásokra felvetett hatásaival már korábban is foglalkoztunk több kutatásban illetve tanulmányainkban. (Kulcskérdés Konferencia: Inhumán Komplexitás, Női Emancipáció Konferencia ESZMÉLET: Kritikai Aszexualitás)

Amellett kívánunk érvelni két konkrét szubkultúra elemzése kapcsán, hogy a marginalitás és a szeparáció nem feltétlenül rossz és felszámolandó állapot, hanem bizonyos esetekben a szubkulturális irányultság nélkülözhetetlen elemei lehetnek. Elméleti megalapozásként támaszkodnánk Francois Laruelle francia, kortárs posztmodern filozófus "véges kisebbség" fogalmára. Francois Laruelle gondolkodásának fontos elemét képezi a végesség gondolata. Úgynevezett non-filozófiájának meghatározó sajátossága a filozófiának mint olyannak az önkorlátozása és visszahelyezése egy olyan alapra, amely a gondolkodás számára legfőbbképpen a szerénységet írja elő. Laruelle nézete szerint a humántudományoknak egyfajta hiányossága, hogy képtelenek megragadni azt, ami az emberben hozzáférhetetlen, és nem tudnak mit kezdeni ezzel a hozzáférhetetlenséggel. Nézete szerint azon csoport tekinthető véges kisebbségnek, amely kívül marad a társadalmi nyilvánosságon, és nem is kíván részt venni abban. Ez egy olyan sokféleség, multiplicitás, amely ellenáll a társadalomtudomány analitikus, kvantifikáló törekvéseinek. Laruelle véleményében gyakorlatilag nincsen többé kapcsolat az úgynevezett humán-

tudományok és tárgyak között, azaz a kettő közötti korreláció végzetesen felbontódott. A francia gondolkodó célja, hogy megszabadítsa gondolkodását az olyan autoriter fogalmaktól és univerzális attribútumoktól, mint a nyelv, élet, történelem, szexualitás, gazdaság. Márpedig a modern társadalomtudomány pontosan ezen kategóriákat igyekszik ráerőltetni az általa elemzett szubjektumokra. Véges kisebbség minden olyan csoport, amely ellenáll a kategorizálásnak, és akarva akaratlanul kivonja magát a társadalomban való jelenlétből. Azért végesek ezek a kisebbségek, mert láthatatlan társadalmi aktorok, olyan szereplők, amelyek integrálhatatlanok. Egyfelől tekinthető problémának ezen integrálhatatlanság, másfelől azonban ezen integrálhatatlanság lehet életmódbeli is szükséglet is bizonyos társadalmi aktorok esetében.

Tanulmányunkban, és előadásunkban a Laruelle által kínált értelmezési keretet kívánjuk alkalmazni két szubkulturális identitásra: a szintetikus szerelem híveire, valamint az aszexualitásra.

A techno-tudományos struktúra, valamint a többek között Jean-Francois Lyotard által azonosított komplexifikáció a társadalmi kapcsolódásokra is hatást gyakorol. Nem lehet kivétel ez alól a szexualitás világa sem. Az ember vágyai egyre inkább a gépek elkényeztetésére korlátozódnak, amint erre bizonyos sci-fi regények rámutatnak. (Neuromancer, Gravity's Rainbow) A techno-tudományosság szélsőségeihez igazodni kénytelen ember darabossá válik. Egy külön munkánkban, illetve konferencia előadásunkban foglalkozunk részletesen a társadalmi gyorsulás kérdéseivel, így ezt ebben az előadásban csak érintőlegesen említjük meg. (Horváth Márk, Lovász Ádám: A gyorsulás mítosza, elhangzott: Szegedi Tudományegyetem Modern Mitológiák Műhely Konferenciáján) Az embert még legintimebb vágyaiban is befolyásolja a gépesség, a

szintetikusság. Szintetikus szerelem alatt a műanyaghoz, mint olyanhoz való mozgást és vonzalmat tekintjük, amint megjelenik a szexbábukkal együttélők nemi identitásában, illetve szubkultúrájában.

Már a "heteronormatív párkapcsolatok" világát is alapvetően befolyásolja az internet, és a digitális kódok penetrációja, mivel a felek közötti kommunikáció a legtöbb esetben alapvető mértékben függ a technológiától. Ez lenne előadásunk rövid kommunikáció elméleti vetülete. Gondoljuk csak végig, miről is van itt szó. Vehetjük akár korunknak egy kortárs emberpárját, egy X-et és egy Y-t, vagy egy 1-et és egy 0-át. Már a személynevek kódszerű megjelölése is előfeltételezi a meglévő techno-struktúrát, annak működésének a diskurzusba való belefűródését. A techno-struktúra egyebek mellett a diskurzusba is belefészkel magát, ennek példája Nick Land Hypervirus című „tanulmánya”, amely az embert kiiktató vírusok által „megfertőzött” nyelvet mutatja be. A posztmodern párkapcsolat a technika és az ember eksztatikus összekapcsolódásából, azaz a kíborszexualitás jegyében pacifikált, semlegesített, sterilizált nemiség, tehát a szintetikusság színhelye. Míg Paul Virilio az intimitás és a közelség eltűnéséről értekezik, addig felfedezhetünk a szintetikus szerelemben egy újfajta intimitást, amely ugyan az egyéb humán aktoroktól történő szeparáció révén konstruálódik, viszont egyben a humán és non-humán materialitások találkozása is. Maguk a szintetikus szerelem életmódját folytatók hangsúlyozzák, hogy nem kívánják életmódjukat bárkire is rákényszeríteni, vagy univerzalizálni, tehát életmódjuk tökéletesen beleillik a lyotardi posztmodern fogalmiságába.

A szintetikusság nem csak a szerelemben jelenik meg, hanem a társadalomban általánosságban is. A szintetikus szerelem rámutat, hogy a természet társadalom, vagy természet, kultúra dichotómia idejétmúlt és meghaladandó, mivel nem elkülöníthető ez a két,

modernitás által mesterségesen megteremtett szféra. Mint Bruno Latour hangsúlyozza, "sohasem voltunk modernek," mivel alapvetően mindig is fikció volt a fent jelzett kettéválasztás.

A szintetikus szerelem ugyanakkor egy poszthumán jövő felé is mutathat, amely témával a posthumanities studies foglalkozik részletesen. Előadásunkban és tanulmányunkban erre az új, és sok elemzési lehetőséggel kecsegtető tudományágra is támaszkodunk. Mit értünk poszthumanitás alatt? A poszthumán állapot egy olyan társadalom, amelyből hiányzik az emberi elem. Szembesülnünk kell azzal, hogy a világ embertelen, és rajtunk túlmutat. Nyilvánvaló, hogy a szintetikus szerelemből nem szülehetnek utódok. Ezen problematika, még hozzá a homo sapiens jövőnélkülisége, még fokozottabb mértékben jelentkezik az aszexuális szubkultúrában. Sem a technoszexuálisok, sem az aszexuálisok nem kívánnak hozzájárulni a társadalmi újratermelődéshez. Mindkét identitás központi magvának tekinthető az anti-szociális jelleg, egy olyan esszencialitás amely megragadhatatlan és integrálhatatlan. Egy hazai kutatás és külföldi tapasztalatok is alátámasztják, hogy az önmagukat aszexuálisnak vallóknál nem jelentkezik a szubkulturális szervezettség igénye. Ezen jellegzetességet egyes hazai diskurzusok kimondottan negatívan értékelik, és az aszexuális identitás marginalizáltságának tudják be.

A magunk részéről előadásunk második felében amellet kívánunk érvelni, hogy az aszexuális úgynevezett "anti-identitárius identitásnak" nevezhető, vagyis olyan identitásformának, amely valamely negativitás köré szerveződik. Bármennyire igyekszünk pozitív eszközökkel és fogalmakkal megragadni, ez mit sem változtat azon tényen, hogy az aszexualitás alapvetően a szexuális érintkezés hiánya köré összpontosul. Tehát a szexualitástól való távolságtartás, szeparáció az, ami aszexuálissá változtat valakit, valamint ezen körülmény

identitásként való elfogadása. Hangsúlyozandó, hogy a véges kisebbségi lét elfogadása egyben a végességnek, önmagunk korlátoltságának az elfogadása is egyben. Alternatív szexualitás helyett az aszexualitást tekinthetjük jövőtlenségnek, a láthatóvá tétel szükségszerűségét tagadó etikai álláspontnak. Vagyis már pusztán létükkel is tagadják a véges kisebbségekhez tartozók a pozitív hivatkozás létrehozásának szükségességét és a láthatóvá tétel kívánatosságát. Ugyanis a nyilvánosság nemcsak emancipatív célokat szolgálhat, hanem a társadalmi elnyomást is. Ott merül fel kisebbségi kérdés, ahol működőképes marad a megbélyegzettség. Az aszexualisoknak viszont nincsen igényük a nyilvánosságban való megjelenésre, és éppen ebben rejlik non-identitásuk forradalmi potencialitása. Láthatatlanságuk révén kimaradnak nemcsak a társadalmi előnyök és elismertség megszerzésétől, hanem a politikai keretrendszeren kívüli térben elhelyezkedve fogadják el saját negativitásukat és mentesek maradnak a megbélyegzettségtől. Sem a technoszexualisok, sem az aszexualisok nem integrálhatóak a szexuális identitás modelljeibe, mivel kizárólag negatív identitásformák ezek. Más szavakkal kifejezve, a humán aktorok iránti szexuális vonzalom hiánya nem kell, hogy együtt járjon szükségképpen a nemi orientáció hiányával. Vonzódhatunk a nonhumán aktorok iránt is: ezen vonzalom a poszthumán marginalitásba való helyezkedés iránti vágyakozás. Márpedig a deterritorializáltság fenntartására irányuló vágy akár minden vágyakozás meghaladását is magával vonhatja.

Dr. Mester Béla, főiskolai docens – Nyíregyházi Egyetem, Történettudományi és Filozófiai Intézet; az MTA BTK Filozófiai Intézetének tudományos főmunkatársa

Nemzeti filozófia világpolgári szemszögből

Az európai filozófiai nyilvánosság a XVII. század végétől a XIX. század első évtizedeiig tartó időszakban (régióként eltérő gyorsasággal) alapvető szerkezetváltáson ment keresztül. A filozófiai gondolatok intézményi szinten az egyetemekhez, nyelvi szempontból a latinhoz kötött, szűk elitre korlátozódó, ám az európai kultúrán belül magától értetődően nemzetközi forgalmát fölváltják az egyetemeken kívüli, a sajtó nyilvánossága előtt folyó filozófiai viták. Az intézményes kötöttségektől mentessé váló, minden addiginál jóval szélesebb körben hozzáférhető filozófia azonban nemzeti nyelveken valósul meg, és ezzel addig ismeretlen problémák jelennek meg; a nemzeti nyelven művelt filozófiák és a(z) akkoriban létrejövő modern) nemzeti kultúrák viszonyának, valamint a nemzeti kultúrákba integrálódott filozófiák és az európai filozófia fő árama viszonyának, mint centrum–periféria-viszonyának a kérdése. A kortársak közül Immanuel Kant írja le a legjobban a változás természetét az iskolafilozófia és a világpolgári szemszögből művelt filozófia, valamint az ész nyilvános és magánhasználata fogalompárjainak segítségével.

Előadásomban e kommunikációs fordulat néhány magyar sajátosságát kísérelem meg föltárni. A magyar filozófia esetében a latinról magyarra, és ezzel együtt az iskolai nyilvánosságból a sajtó nyilvánosságába való átmenet első szakasza egybeesik a magyar Kant-vitával (1792–1822). A létrejött magyar nyelvű filozófiai kultúra önértelmezése és az egyetemes filozófiához való viszonyának tisztázása így kanti fogalmi sémában, az időközben létrejött Magyar Tudós Társaság által katalizált vitákban, a jórészt általa fenntartott nyilvánosságtérben zajlik le. A

legjellemzőbb kísérlet az Akadémián 1847 nyarán lefolytatott vita, amelyben az iskolafilozófia és a világhilozófia kanti fogalmai között helyezik el a nemzeti filozófia fogalmát.

Simkó Csilla, doktorandusz – Debreceni Egyetem, történelem; angol óraadó tanár – Nyíregyházi Művészeti Szakközépiskola

Nők a társadalom peremén? Arisztophanész tanúságtétele – az ellenkezőjéről

„Az elszigetelt görög nők.” „A gyengébb nem a khitónt hordta.” „Színészek csak férfiak lehettek.” „Politikai jogokkal csak a férfiak rendelkeztek.” „A görög polgár háza befelé fordult, s annak középső udvarából nyíltak a nők és [természetesen külön] a férfiak szobái.” „A görög nő élete csupán otthonára korlátozódott.” „Csak a közutakon találkozhattak és beszélgethettek más nőekkel.” „A spártai nevelés fő célja lányok esetében a jó katonát szülő anya volt.” Középkolai történelemtanulmányaink letelején találkozhattunk ezekkel az állításokkal, amikor az ókori görögség mindennapi élete tárult a szemünk elé. A tankönyv szövege, a benne foglalt képek és ábrák, valamint tanárunk elbeszélései megrajzolták a hősies és a politikában jártas görög férfi, valamint a magára hagyott, főzni, mosni és gyermeket nevelni tudó, a világtól elzárt, már-már kalitkában élő görög nő/feleség képét.

A fent említettek azonban könnyen éles ellentétbe kerülhetnek az attikai ókomédia által bemutatott nőalakokkal, amikor a kezünkbe vesszük a műfaj mesterének, Arisztophanésznek vonatkozó műveit. Az Arany János által női daraboknak nevezett Lüsizisztraté és a Nők ünnepe olyan nők sziluetttjét festik meg, akik kimennek az utcára, nevetnek,

veszekszenek, gondolkodnak, harcolnak és döntenek, akik nemcsak az otthonhoz tartozó „kellékek”, hanem cselekvő és hús-vér emberi lények. Akkor milyen is a görög nő – vetheti fel joggal a kérdést a gimnazista vagy a doktori tanulmányait fontolgató tanár szakos egyetemista – segítségre szoruló, elnyomott vagy ennek szöges ellentéte, uralkodni vágyó és másokat elnyomó? Ha a görög nő bestia, akkor miért látjuk/láttatják elnyomottként? Előadásom során szeretném bemutatni a görög nőt Arisztophanész alkotásainak tükrében, hogy ezekre a kérdésekre választ adhassak.

PEREMLÉT ÉS DIKTATÚRÁK

(péntek, 6. körelőadó)

Szekcióvezető: *Dr. Reszler Gábor*, főiskolai tanár, intézetvezető-helyettes – Nyíregyházi Egyetem, Történettudományi és Filozófia Intézet

- **9.30** **Kiss Lajos András:** *A szocialista übermensch. Rasszhiigiénia, eugenika és a halhatatlanság fantazmái a német munkás-mozgalomban és Szovjet-Oroszországban (1918-1928)*
- **9.50** **Nyári Tamás:** *Lázadók vagy sem? A "jampeckérdés" Pécsen a Rákosi-korszakban*
- **10.10** **Cora Zoltán:** *Identitásképzés és 'test-politika' a magyar szociálpolitikában (1944-54): pszichohistóriai – ikonológiai bepillantás*
- **10.30** *vita, 10 perc szünet*

Absztraktok

Dr. Cora Zoltán, egyetemi adjunktus – Szegedi Tudományegyetem, Angol-Amerikai Intézet, Angol Tanszék

Identitásképzés és 'test-politika' a magyar szociálpolitikában (1944-54): pszichohistóriai – ikonológiai bepillantás

A szociálpolitika területe egy szimbolikus hatalmi rend megjelenéseként is értelmezhető. Az előadásban egy ikonológiai-pszichohistóriai interpretációs sémát alkalmazok, mely kiegészítheti a szociálpolitikáról és korabeli nemzeti identitásról kialakított elképzeléseket. Ehhez két propagandisztikus reprezentációs formát választottam ki (1. és 2. ábra): a két példa több ezres példányszámú, széles és fontos célcsoporttal rendelkező lapokból származik, melyeket a kötelezően eljuttattak a munkahelyekre. A „szociális biztonság” tudatához egy bizonyos percepció, vizuális megjelenítés társul, melyet a hatalom folyamatosan kódol. A kommunista hatalomtechnika kiaknázza a korábbi rendszer által alkalmazott pszichikai mechanizmust (az emberi test és egészség sztereotipizálását), ugyanakkor tévesen méri fel ennek konzekvenciáit. Az 1945 előtti és 1950 utáni szociális rendszer jellege alapvetően megváltozik, a szociális kérdés megközelítése is sokban módosul. Mindazonáltal a szubjektum pozíciójában való elmozdulás mégis újraigazodik, a korábbi tudat továbbélő vizuális elemei újraírják a szubjektum észleleteiről alkotott összképét. A percepció megváltozása tehát éppen azt kódolja vissza, ami a hatalom érdekében áll. Tulajdonképpen azért érezzük magunkat „szabadnak” – a szó érzelmileg belső értelmében, nem pedig a külső szabadságot értve – s itt „szociálisan biztonságban”, mert a

szabadságnélküliségünket, a bizonytalanságunkat kifejező nyelvezet hiányzik. Habár a szubjektív percepció hatalom általi finomhangolása folyamatosan jelen van, az 1950-es évek gazdaság- és szociálpolitikai fejleményei során ez a tudat, radikális torzulásba kerül a megélt valósággal – padlássöprés, az egészségügy rendkívül alacsony színvonalának társadalmi következményei, a vidéki agrárlakosság szinte teljes szociális kirekesztettsége. A belsőleg kialakított, a hatalom által szabályozott renddel az egyén teljes mértékben konfrontálódik. 1956-ban ez a megélt, lecsupaszított „valóság” kerül éppen forradalmisága által teljesen szembe a szimbolikus hatalmi renddel. Ez pedig többek között egy belső, pszichohistóriai folyamat eredménye (is), mely a szociálpolitika terén is érvényesült.

Dr. Kiss Lajos András, főiskolai tanár, intézetvezető – Nyíregyházi Egyetem, Történettudományi és Filozófia Intézet

A szocialista übermensch. Rasszhiigénia, eugenika és a halhatatlanság fantazmái a német munkásmozgalomban és Szovjet-Oroszországban (1918-1928)

A közgondolkodás szinte reflexszerűen a nácizmushoz és más, jobbra szélsőjobboldali elkötelezettségű mozgalmak törekvéseihez kapcsolja a „felsőbbrendű ember” létrehozásának különféle természettudományos próbálkozásait, illetve a szóban forgó víziók kvázi-tudományos és ideológiai igazolásait. Ezzel szemben az igazság az, hogy már az utópista szocialista mozgalmakban megjelentek azok az eszmék és elképzelések, amelyek célul tűzték ki, hogy a jövő szocialista emberének nem egyszerűen egy radikálisan más – azaz minden kizsákmányolástól mentes – társadalmi/gazdasági rendszerre van szüksége, hanem a proletármozgalomnak az is feladata, hogy a társadalmi viszonyok

transzformáción messze túllépve egy – biológiai értelemben vett – új emberfaj megalkotásával kell végérvényesen meghaladnia „rontott történelmi múltját”. A 19. század második felében egyre divatosabbá váló darwinizmus egyfajta „természettudományos” munícióval is ellátta az ilyen irányú baloldali (azaz rasszhigiéniai és eugenikai) törekvéseket. August Bebel, Karl Kautsky és Rosa Luxemburg és sok más szociáldemokrata politikus elméleti, publicisztikai munkáiban rendre felbukkantak azok az elképzelések, amelyek a munkásosztály biológiai feljavításának lehetőségeit vizionálták.

Szovjet-Oroszország létrehozását követően, illetve a Szovjetunió történelmének korai szakaszában (1918-1928) már külön tudományos intézeteket hoztak létre, amelyekben az új szovjet emberfaj kitenyésztésének, illetve az emberi életkor radikális meghosszabbításának (olykor a halhatatlanság elérésének) lehetőségeit kutatták. Az Alekszandr Bogdanov által létrehozott és irányított Vértranszfúziós és Gerontológiai Intézet utópisztikus projektje egyenesen az emberi halál végleges kiiktatását célozta meg. Előadásom szerény célt tűz ki maga elé: mindössze egy rövid vázlatát szeretné nyújtani a baloldali eugenika 150 évének.

Nyári Tamás, doktorandusz – Pécsi Tudományegyetem, Interdiszciplináris Doktori Iskola

Lázadók vagy sem? A „jampeckérdés” Pécsen a Rákosi-korszakban

A jampec jiddis eredetű szó, feltűnően viselkedő léha fiatalembert jelent, aki a divatot majmolja. A szó nem az ötvenes években keletkezett, első említése nyomtatott formában 1928-ból származik, amikor egy bűneset kapcsán Márai Sándor e szóval jellemzi a bűnöst. A

köztudatba az ötvenes években került, amikor az újságok és a jelentések folyamatosan említették őket, kivétel nélkül negatív előjellel.

A jampecek elsősorban öltözködésükkel vívták ki ez ellenük irányuló ellenszenvet. A fiúk fekete és színes ingekhez vettek fel mintás nyakkendőket, hozzá csónadrágot, színes cipőt és cowboy kalapot. A lányok szűk szoknyát és „zsákkabátot” viseltek, hajuk dauerolt volt vagy lófarokban hordták. Ehhez társult a feltűnő viselkedés, mint pl. a vad tánc a kultúrotthonok rendezvényein. A jampecek a korszakban az erkölcsi romlottságot jelentették.

Valójában viselkedésük a hivatalosan diktált divat elleni lázadásnak tekinthető, amely ellen számos módszerrel próbáltak a kultúra vezetői fellépni. Volt, aki egyszerű rendőrségi ügynek tekintette a jampeckérdést, volt, aki neveléssel próbálkozott. Meg kell jegyezni azonban, hogy a jampecek tevékenységét a propaganda előszeretettel összemosta az egyszerű garázda viselkedéssel, amikor fiatalok leitták magokat, és részegségükben botrányosan viselkedtek, alkalomadtán verekedtek is. Mindez országos jelenség volt, de nem volt ez másképpen Pécsen sem.

Előadásomban, először a „jampeckérdés” országos jelenségeit vizsgálom meg, majd a viselkedés pécsi megjelenési formáit mutatom be. A „jampecnek” titulált fiatalok milyen eszközökkel hívták fel magukra a figyelmet, ez a felhívás tudatos volt-e, vagy csak egyszerűen szórakozni szerettek volna a maguk módján? Mennyire tekinthető a csoport szubkultúrának? Hogyan reagált erre a városvezetés, hogyan reagáltak erre a kultúrát irányító népművelők, pl. a kultúrotthon-vezetők? Mennyire vált központi kérdéssé az ügy az ifjúság kapcsán, és miért?

AZ „IDEGEN” KULTURÁLIS, ETNOCENTRIKUS TOPOSZAI. IDENTITÁS- ÉS ELLENSÉGKÉP- KÉPZÉS

(péntek, 6. körelőadó)

Szekcióvezető: *Dr. Zsoldos Ildikó*, főiskolai docens – Nyíregyházi Egyetem, Történettudományi és Filozófia Intézet

- **10.50 Bakos Áron:** *Az idegenség reprezentációi a katonai szolgálathoz kapcsolódó élmény- és igaztörténetekben*
- **11.10 Huszár Mihály:** *Ellenségből ellenzék? A liberális értelmiség szerepe a cári Oroszország utolsó évtizedeiben*
- **11.30 Kisőrsi Zsófia:** *„Deviánsnak lenni”: az ingázók másság-élményei a magyarországi államszocializmus időszakában*
- **11.50 Vámos Gabriella:** *Az 1950-es évek munkásfolklor gyűjtéseiben tükröződő ellenség képei*
- **12.10 vita**

Bakos Áron, doktorandusz – Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet

Az idegenség reprezentációi a katonai szolgálathoz kapcsolódó élmény- és igaztörténetekben

Az átmeneti rítusként is megközelíthető katonai szolgálat során – legyen szó háborús vagy békés időkről – a fiatalember, akik a berukkolást megelőzően akár el sem hagyták szülőfalujuk környékét, távoli vidékekre vetődhetek el. A katonaság így a messzi tájak lakosainak és a más-más vidékekről származó társaknak a megismerésével a különböző etnikumok és kultúrák potenciális találkozási pontja volt. Különösen igaz ez egy olyan többnemzetiségű országra, mint amilyen Románia, ahol néprajzi terepmunkámat folytatom. Előadásomban az Aranyos-vidék egyes falvaiban (Mészkö, Várfalva, Kövend) készített interjúk alapján mutatom be az egyéni életút fontos határhelyzetét megörökítő, a generációkat összekapcsolódó élménytörténetek azon mozzanatait, amelyek e kulturális találkozásokat örökítik meg. A felgyűjtött anyag, a különböző történetek egyes epizódjainak ismertetésén túl az etnosztereotípiák és a kulturális sztereotípiák toposzait, elterjedtségét, a különböző korosztályok közötti variálódásukat ismertetem. A korpusz folklorisztikai elemzése során rámutatok az idegent ábrázoló történetrészletek műfaji, motívumbeli párhuzamaira.

Huszár Mihály, doktorandusz – Pécsi Tudományegyetem BTK, Interdiszciplináris Doktori Iskola, Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történeti Kutatócsoport; történész-muzeológus

Ellenségből ellenzék? A liberális értelmiség szerepe a cári Oroszország utolsó évtizedeiben

Az előadásban arra keressük a választ, hogy miként jutott el – még a 19. század közepén a cári, autokrata kormányzat szerint az ortodox társadalom ellenségének tartott – szabadelvű értelmiség, az első orosz forradalom utáni parlamenti ellenzéki szerepig. Az orosz értelmiség, igazi „évszázados”, társadalmi, kisebbségi rétegeként a 19. századi orosz történelemben marginális szerepet töltött be, ám egyes tagjai a közgondolkodásra jelentős hatással bíró tevékenységet végeztek. Kiváltképpen, ha bejutottak a kormányzat szűk körébe, ahol reformtervezetekkel – mintegy „szabadelvű szigetekként” – időszakos sikereket is elérhettek.

Az orosz parasztság által meg nem értett, a nemesség által olykor kihasznált vagy megvetett rétegben születtek meg a reformokat (sajtószabadság, népképviselő, alkotmányosság) vizionáló tervezetek és jövőképek. A II. Sándor cár reformjainak hatásaként az ún. „intelligencia” leginkább a középszintű közigazgatásban (zemsztvo), a részben autonóm egyetemeken, az emigráns sajtóban és az illegális mozgalmakban tudott tartósabb befolyást elérni.

Több érdekes értelmiségi közül Pjotr B. Sztruve (1870-1944) emelkedett ki, aki a marxista ideológus állapotától eljutott a liberális újságíráson és kadet pártvezetésen keresztül a forradalmi elveinek a megtagadásáig. A 19. század végére az orosz modernizáció, változások, nyilvánosság megerősödésével a Sztruvéhoz hasonló szabadelvű véleményformálók egyre szélesebb körben tudtak hatást elérni. A

társadalom pereméről az 1905-ös első orosz forradalom után a közpolitika centrumába, az első parlamentbe (Duma) kerültek.

Azonban a cárizmus visszarendeződésével 1909-re, egy látványos, visszhangot kiváltó, immár „bűnbánó”, a cárizmust elfogadó állásfoglalással újra a peremre szorultak. Egyesek 1917 után még felbukkantak a második orosz forradalomban, a polgárháborúban, majd az emigrációban, mint a „régí rend” vagy a szélsőjobb publicistái, képviselői, propagandistái, aztán eltűntek.

Kisőrsi Zsófia, MA – ELTE BTK, Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék, modernkori magyar történelem doktori program

„Deviánsnak lenni”: az ingázók másság-élményei a magyarországi államszocializmus időszakában

Az ingázó életforma nem az államszocializmus kiépülésével terjedt el Magyarországon, így az ingázásban résztvevőket korábbi és későbbi időszakokban is érthette negatív megkülönböztetés. Vizsgálatom Kádár-korszakra szűkítését leginkább az a hipotézisem teszi szükségessé, mely szerint a kuláküldözések, az erőszakos termelőszövetkezet szervezések, az erőltetett iparosítás, majd a meginduló vidéki könnyűipar fejlesztés időszakában ingázó életformát élő emberekről szóló diskurzusok sok tekintetben különböztek más korszakokétól.

Tárgyalt időszak alatt, jó néhány, különféle diszciplínákat képviselő (legfőképp: földrajz-, közlekedés-, közigazgatás-, közgazdaság-, történettudomány, pszichológia, néprajz, statisztika, demográfia) tanulmány, monográfia tárgyalta a napi-, heti- vagy ritkább időközönként ingázók életét, problémáit. Mind a helyi, mind az országos terjesztésű lapokban, televízió és rádióadásokban

(különösképp a Szabad Földben) szinte naponta publikáltak hosszabb, rövidebb hírek velük kapcsolatban. Ezekben, a média különféle formái által közvetített diskurzusokban általában negatív színben, sokszor deviánsként jelentek meg az ingázók.

Jelen előadásban először rövid előtörténetként összefoglalom azokat a legfontosabb vidéki társadalmat érintő társadalmi, gazdasági, politikai változásokat, amelyek következtében tömegessé vált a Kádár-korszak alatti ingázás. Ezután a „deviánsnak” nyilvánított ingázók lehetséges énképét próbálom meghatározni az emlékezés folyamatait és a deviancia különféle reprezentációt vizsgálva. Előadásom célja a peremállapotban, falusi és városi társadalom, értékrend és mentalitás között, köztes létállapotban élő személyekről konstruált „deviáns-ingázó kép”, s ezzel összefüggésben az ingázók lehetséges másság-élményének bemutatása.

Vámos Gabriella, doktorandusz – ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, magyar és összehasonlító folklorisztika doktori program; Intercisa Múzeum, Dunaújváros

Az 1950-es évek munkásfolklor gyűjtéseiben tükröződő ellenség képei

Előadásom középpontjában az 1950-es években kibontakozó néprajzi kutatások, és gyűjtések nyomán fennmaradt, a dunaújvárosi Intercisa Múzeum néprajzi adattárában is megtalálható munkásfolklore narratívák vizsgálata áll.

A munkásfolklor kutatása, az iparba áramló munkásság történetének, életmódjának, mentalitásának kutatása változatos képet mutat a hazai néprajztudomány történetében. A klasszikus értelemben vett néprajztudománytól – mely elsősorban a parasztság vizsgálatát

tekintette kutatása tárgyának – a város, a városi életforma, a város lakóinak a tanulmányozása távol állt. Többnyire akkor vették figyelembe ezt a területet, amikor a város falusi életformára történő hatását, a falvakból a városokba áramló, ott munkát vállaló cselédség életkörülményeit, a kézművesek különböző csoportjait kívánták tanulmányozni. Előadásom központi kérdésfelvetésként jelenik meg az, hogy mit értettek az akkori néprajzi gyűjtők munkásfolklór fogalma alatt? Hogyan kapcsolódott ez a gyűjtési kezdeményezés az akkori néprajztudomány szellemiségéhez? Kik voltak ennek a gyűjtési folyamatnak a fő mozgatói és milyen szövegek lejegyzését kívánták megvalósítani? Hogyan csatolható a fennmaradt anyag, az 1950-es években megfogalmazott szándékhoz, miszerint a néprajztudomány szocialista mintára történő átszervezése indokolt, és a megalapuló Munkásfolklór Munkaközösség vállalja majd magára a munkások körében elvégezni kívánt gyűjtést. További kérdésfelvetése előadásomnak, hogy milyen narratívákkal találkozunk a gyűjtött anyagban, hogyan jelenik meg az 1950-es években bekövetkező, szocialista mintára történő társadalmi átalakulás megélése és milyen fordulópontokat emelnek ki a munkások saját narratívájukban? Milyen módon tükröződik a társadalmi kapcsolatrendszer, csoportidentitás a lejegyzett narratívumokban? Mennyire alkalmasak ezek a szövegek arra, hogy reprezentálják magát a rendszert, tehát kérdés az is, hogy a domináló hatalom hogyan jelenik meg a nyelvhasználati stratégiában, kiket tekintenek a rendszer szolgáloinak vagy ellenségének? Hogyan gyűrűzik be a hatalom a lokális társadalomba, illetve a felülről, az egyénre irányított történés, milyen dimenzióba kerülnek az egyéni nyelvhasználat során?

